

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk



MAART 1983 — JAARGANG XIV — AFLEVERING 1

Bij de kaffoto

Heiligenbeeldje van de heilige Donatus uit 1884.
(Archiefphoto uit het museum Rietgaverstede te Nevele.)

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

MAART 1983 — JAARGANG XIV — AFLEVERING 1

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele - Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daar toe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

1e afdeling : Nevele, Vosselare
2e afdeling : Hansbeke, Poesele
3e afdeling : Landegem, Merendree
4e afdeling : Lotenhulle, Poeke
5e afdeling : Bachte-Maria-Leerne, Meigem, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Zeveren.
De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap** : 300,- fr. per jaar.
500,- fr. per jaar als erelid.
te storten op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE - POESELE.
- **Losse nummers** : voor zover voorradig.
— **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
— **Overname van teksten** : toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out : P. D'Hoker.
Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

HEILIGENVERERING IN HET LAND VAN NEVELE

Het woord heilig (Grieks : *hagios*, Hebreeuws : *qâdosh*) wordt gebruikt voor God, voor mensen (bij Paulus : de heiligen zijn de christenen), voor zaken (b.v. de kerk). Het betekent dan : „aan God toegewijd” (b.v. de heilige Vader de paus).

Stilaan werd dit woord toegepast op een bepaalde persoon : iemand die gestorven was „in de Heer”. Zo werd het toegepast op de martelaren. Reeds vroeg herdacht men hen die ons waren voorgegaan met het teken van het geloof en in vrede rustten. Men bad voor hen en schreef beden op hun graf : *Vivas in Deo*, leef in God. *Ave dulcis anima et esto memor nostri*, waarwel dierbare afgestorvene en wees ons indachtig. Bij hun graf kwam men samen en nuttigde er het dodenmaal. Reeds vroeg werd de gedachtenisviering van een martelaar veranderd in verering : dat weten wij uit een bericht van de gemeente van Smyrna over de dood van haar bisschop rond 155. Zij vierden zijn sterfdag bij een gedenkteken dat de as van de heilige bevatte. Die dag werd gevierd als zijn geboortedag in de hemel en daarom verbond men het dodenmaal met een eucharistisch dankoffer op zijn graf. (Vandaar het gebruik relieken van martelaren in het altaar in te metsen.) Origines verhaalt hoe de bloedgetuigen als voorsprekers werden aanroepen. Na drie eeuwen vervolging volgde de bloeitijd der verering van de martelaren : kerken werden tot hun gedachtenis opgericht, op de kerkhoven werd hun graf versierd met *mausolea* of *martyria* (b.v. onder St.-Pieterskerk te Rome vond men in de laatste jaren het heidens en het christelijk kerkhof met speciale verering van Petrus en Paulus die daar gemarteld werden tot de dood).

De kalender raakte gevuld met jaarlijkse gedenkdagen van hun dood, van de vinding, verheffing en overbrenging van hun relieken (gebeenten). Hun namen stonden vooraan op de kleine ivoren gedenkboards of *diptieken* die men aan het altaar aflas bij de gedachtenis der heiligen.

Eerst toen de vervolgingen voorbij waren, begon de verering van wie in plaats van met hun bloed, met woord of daad hadden getuigd. De eerste van deze openlijk vereerde belijders was Martinus van Tours.

Dan prees men de Heer in de woestijnvaders (b.v. Antonius de eremijt), in de eerste monniken, in de besten der bisschoppen, in de vele soldaten (b.v. Mauritius), in de heilige maagden en weduwen, de apostelen ...

Die grote heiligen werden door de eenvoudige mensen gezien in de gouden wolk van legenden, het ragfijn kleed dat ongeletterden weven voor geestelijke grootheid.

De oudste heiligenverering was spontaan en plaatselijk. Eerst rond het jaar 1000 werd voor die verering de goedkeuring van de paus, de *canonisatio* vereist.

Het concilie van Trente zal in de 16e eeuw orde in zaken scheppen : zij keurt het vereren van beelden goed, niet alsof er een goddelijke kracht in woont, maar omdat de eer (het bidden, het kussen, het hoofd ontdekken of knielen, enz.) gaat naar de heilige zelf. Het decreet van Urbanus VIII in 1625 eist een streng onderzoek naar de heldhaftige wijze in het beoefenen van de deugd door de heilige. Het regelde de twee stadiën van onderzoek : eerst de zaligverklaring en dan de heiligverklaring (canonisatie).

Grote invloed op de heiligenverering bij ons, had ook het contact met het Oosten door de kruisvaarders : zo kwamen bij ons de vroeg-middeleeuwse verering van Oosterse heiligen als Sint-Niklaas, de H. Margareta, St.-Joris, St.-Baselis, St.-Christoffel, St.-Catharina en Barbara, enz. Daarna groeide de devotie tot heiligen van de plaats zelf : St.-Gerolf, St.-Amand, St.-Elooi. Na de grote ordensheiligen : Benediktus, Franciscus van Assisië, Dominikus, Bruno, komen na Trente de grote heiligen van wie wij zeer nauwkeurig gans hun levensloop en hun geschriften kennen : Ignatius, Theresia van Avila, Franciscus Xaverius, Johannes van het Kruis, Franciscus van Sales, Vincentius a Paulo. Ook in de 19e en 20e eeuw bloeit de heiligheid in haar hoogste vormen : bij de pastoor van Ars, Joannes Vianney, bij Catharine Labouré, Bernadette Soubirous, Joannes Bosco, Theresia van Lisieux, Maximiliaan Kolbe die zijn leven gaf voor een medegevangene in Auschwitz en in 1982 heilig verklaard werd. Ook in onze onmiddellijke nabijheid kennen wij heldhaftige beleving van deugd bij Edward Poppe, broeder Isidoor en pater Petit (te Drongen) en vele anderen. Voor de wetenschappelijke studie van de hagiografie leverden en leveren nu nog een groep paters Jezuiten de nodige documenten en publicaties. Zij worden de *Bollandisten* genoemd, naar Jan Bolland (1596-1665) die met het uitgeven van de *Acta Sanctorum* begon. Pater Heribert Rosweyde (1569-1629) was hun voorloper en wegbereider. Hij vatte het eerste plan op van een kritische uitgave van de hagiografische bronnen.

BIBLIOGRAFIE :

- D. ATTWATER, *The Penguin Dictionary of Saints*, London, 1965.
L. DEFRAEY en L. SIMOENS, *Onze heiligen in kerk en kapel*, Deerlijk, 1950.
M. DE LANGHE DE CARY, *Dictionnaire des Saints*, Livre de poche, Parijs, 1963.
P. GUERIN, *Les Petits Bollandistes*, Parijs, 1876.
J. HILLEGEER, *België en zijne heiligen*, Gent, 1868.
E. en H. MELCHERS, *Das Jahr der Heiligen*, München, 1965.
F. VAN DER MEER, *Catechismus*, Utrecht, 1941.
J. VAN DER SCHAAR, *Woordenboek van voornamen*, Utrecht-Antwerpen, Aula, 1964.
2000 Doopnamen en varianten, Licap, Brussel, 1978.

1. Bachte-Maria-Leerne.

Deze gemeente ontstond op 16 april 1823 onder het Hollands bewind door samenvoeging van Bachte en Sint-Maria-Leerne.

Bachte zelf is zeer oud. Een eerste vermelding *Bathio* vinden wij reeds in 820. De naam zou eenvoudig „achter” betekenen. Deze parochie werd reeds vroeg in de 18e eeuw opgeheven. Het patronaat of aanstelling en benoemingsrecht behoorde aan de bisschop van Gent. De kerk werd bediend door een eigen pastoor, door de pastoor van Maria-Leerne of door een onderpastoor van Deinze.

De patroon van de kerk van Bachte is **Sint-Pieter**, die op een schilderij was afgebeeld en ook samen met O.-L.-Vrouw op de predikstoel prijkt (zie de patroon van Hansbeke).

Sint-Maria-Leerne, of Marien-Leerne werd eerst *Lederne* genoemd (in 1192). *Lederne* bestond uit twee parochies : St.-Maria-Leerne en Sint-Martens-Leerne. Maria Leerne werd tot ca 1500 St.-Jans-Leerne genoemd.

In Maria-Leerne staat nu nog een der bijzonderste verblijfplaatsen van de heren van Nevele, het kasteel *Odonk* of Ooidonk, reeds bekend in de 12e eeuw.

In de kerk zelf aan Maria en aan Sint-Jan-de-Doper toegewijd, lag een grafsteen met Vlaams opschrift uit 1132.

Het patronaat behoorde aan de heer van Deinze. Tot in de 18e eeuw werd zij nog genoemd naar die twee schutpatronen : Maria en Sint-Jan. Een oude legende vertelt dat twee rijke zusters het niet eens konden worden over de oprichting van de parochiekerk : zij lieten elk een kerk bouwen op geringe afstand van elkaar.

Een ander legende wil de naam Leerne verklaren door het verhaal van twee broers die veel land bezaten en elk een parochie met hun naam *Leirens* of Leerne stichtten.

De communiebank toont naast het Lam (Jezus) de figuren aan van Maria en Sint-Jan in de medaillons ; en een groep in geschilderd hout verbeeldt de hemelvaart van Maria. Natuurlijk was er een Broederschap ter ere van O.-L.-Vrouw in deze kerk ; de reglementen ervan werden rond 1742 aangepast. En tot in 1761 offerde men op het altaar van O.-L.-Vrouw boter, vlas, vlees, was en geld. Maar de grote volksdevotie ging naar Sint-Jan-de-Doper.

St.-Jan-Baptist. (Feestdag : 24 juni).

Van deze heilige over wie Jezus getuigde : „*Onder de kinderen der vrouwen is er geen opgestaan die groter was*” (M. 11, 11), viert de Kerk het geboortefeest, want hij werd geheiligd in de moederschoot (Lk. 1, 44).

Hij was de zoon van Zacharias en Elisabet. Hij was familie van Jezus (schilderijen van Jezus en St.-Jan als kind, die spelen met een lam). Hij was de Voorloper (*Prodromos*), de Roepende in de woestijn. Hij wees het Lam Gods aan (J. 1, 29), hij doopte Jezus in de Jordaan en werd door Herodes onthoofd. (Mk. 6 : Johannes-in-discoafbeeldingen ; zie het leven van Johannes op het Mystiek Huwelijk van St.-Catharina door Memling) ; dit wordt op 29 augustus gevierd. Veel kerken, *baptisteria* en hospitalen (Brussel, Gent, Brugge, Diksmuide) zijn aan hem toegewijd.

In het bisdom Gent alleen reeds zijn de parochiekerken van Afsnee, Gent (St.-Baafskerk), Grammene, Hemelveerdegem, Nieuwenhove, Ouwegem, Ruiterskerk, St.-Jan-in-Eremo, en St.-Maria-Lerne aan Joannes Baptista toegewijd en de kerken van Oostwinkel en Schellebelle aan Joannes-onthoofding.

In de St.-Sylvesterkerk te Rome en in de kathedraal van Amiens (op een zilveren schotel uit Constantinopel meegebracht in 1206) vereert men een deel van het hoofd van St.-Jan. Een ander deel werd door Boudewijn II met andere relieken, vermeld in de gouden bulle, in 1247 aan de H. Lodewijk geschonken, die ze in een prachtig verguld reliekschrijn in de Sainte-Chapelle te Parijs liet bewaren. Ook Sint-Baafskerk bewaart een zilveren schaal met hoofd van Sint-Jan.

De moederkerk van Rome, de kerk van de paus, is toegewijd aan de H. Verlosser (Sint-Salvator) en draagt de naam Sint-Jan-van-Lateraan. Te Drongen, zoals bij alle Premonstratenzers, vierde men St.-Jan als de beschermheilige. (Aan hem is de abdij van Averbode toegewijd, en daarom werd daar in augustus 1967 een grote tentoonstelling van St.-Jan-de-Doper gehouden).

Soms wordt hij als laatste en grootste onder de profeten bij die van het Oud-Verbond geschilderd.

Door zijn onthoofding werd hij de patroon tegen hoofd- en keelpijn. Daar hij de stem was van een roepende in de woestijn, werd hij in West-Vlaanderen *Jan de Kreescher* genoemd en werd de patroon tegen het schreien bij kinderen.

Daar hij Jezus als het Lam aanwees, werd hij de patroon van herders en van schapen ; en door de wol der schapen de patroon van wevers, ververs, kleermakers, beenhouwers. Door Herodias, de danseres, werd hij de patroon van dansers en muzikanten, en aangeroepen tegen krampen en vallende ziekte, en omdat hij, wat kleding betreft, met weinig tevreden was, kreeg hij het patroonschap over de kleermakers.

Nog in 1739 vervaardigde L. Van Helderbergh voor Sint-Maria-Lerne een troon om een schotel met het afgehouden hoofd van Sint-Jan-de-Doper (*S. Johannes in disco*) te dragen. Dit was een bekend afbeeldsel in de Middeleeuwen.

Er was ook een schilderij met de Onthoofding van Sint-Jan door J. B. Van Hove uit Nevele in 1806 geschilderd. Maar, zo schrijft De Potter „Het is ellendig en onwaardig eene plaats in de kerk te hebben.”

De grote omnegang ter ere van St.-Jan ging door op de derde Sinksendag. Op die dag werd ook een banket gehouden voor de geestelijkheid en de vele mensen die kwamen „dienen” (1)

Op zijn feestdag werden de kerkdiensten met bijzondere luister gevierd en kwamen er Lieve-Vrouwbroeders (Geschoeide Karmelieten) de lof van de Voorloper van de Heer verkondigen. Ook spande men gedurende de processie een koord naast het reliekschrijn (de *fierter*) van Sint-Jan, opdat de vele pelgrims ordentelijk eraan konden voorbijgaan of ... onder door gaan. (2) Deze *fierter* was zeer zwaar en werd door arbeiders, *pynders* (die pijn leden, die het lastig hadden) gedragen.

Deze bedevaart naar St.-Jan-de-Roepende in de woestijn, moet veel mensen op de been gebracht hebben : er bestond zelfs een herberg „De Pelgrim”. De mensen kwamen „dienen” met hun „lastige” kinderen, kinderen die veel schreiden, die ziek waren, enz., en lieten die door de pastoor zegenen met de reliek van Sint-Jan de Schreeuwer.

Op deze parochie bestond ook een godsvrucht tot Sint-Rochus, de pestpatroon, van wie een houten beeld aan de ingang van het koor stond en tot Sint-Jozef, maar dat beeld was maar in „carton-pierre”.

-
- (1) Item betaelt in de maelyt te Synxenen LXXII, naer aude costume, voor alle die dienden in de processie van St.-Jan VII p. XVI s. 6 gr. Kerkrekening van 1570 - RAG (DE POTTER, 57).
 - (2) Item betaelt voor een commande coorde omme te spannen den fiertel van Sente Jan, omme het volck tusschen te gaene up den ommeganck deser prochie up den VII July 1612, XII grooten. Kerkrekening. (DE POTTER, id.) De bisschop van Brugge moest zelfs verbieden dat de bedevaarders op de plank, waarop het Kruis van Damme stond, kropen en er bleven zitten of aanhangen.

BIBLIOGRAFIE :

- C. H. KRACLING, *John the Baptist*, 1951.
- E. RAZY, *Saint Jean Baptiste, sa vie, son culte et sa légende artistique*, Parijs, 1880.
- J. STEINMANN, *Saint John the Baptist and the Desert Tradition*, 1958. *Petits Bollandistes*, 24 juni.
- St.-Jan-de-Doper, Patroonheilige van de Premonstratenzerabdij Averbode*, Averbode, 1967.

2. Hansbeke

De parochianen van Hansbeke moeten altijd naar de uitersten gestreefd hebben. Sommigen beweren dat Arnold de Rohes, de prediker van de kruisvaart (naast Pieter de Kluizenaar) en latere patriarch van Jerusalem te Hansbeke is geboren. Te Hansbeke werd op 11 maart 1575 de pastoor in zijn pastorie door de geuzen vermoord en de kerk geplunderd (1), was er een calvinistische predikant en bleven er lange tijd veel calvinisten. Tot aan het einde van de 18e eeuw leefde er op de *Ermitazie* of *Kluyze* de *hermyt van Hansbeke*. De eerste vermelding van Hansbeke komt voor in een oorkonde van paus Eugenius III (1145-1153) op 29 juli 1147 (volgens een 13e eeuwse kopie), waarin hij bevestigt dat de kerk (*altare*) behoort aan de O.-L.-Vrouwabdij van de Norbertijnen of Premonstratenzers van Drongen. Die had dus het presentatierecht van de pastoor. Daarbij kwamen nog de rechten van het altaar der kerk van Astene, Landegem, Nevele, Petegem en Vosselare (2), dit wordt in datzelfde jaar door paus Eugenius III bekrachtigd. Zo waren de eerste pastoors vanaf 1160 monniken verbonden aan de abdij van Drongen. Op 19 oktober 1918 werd de spitse toren (gebouwd rond 1875) door de Duitsers opgeblazen. De kerk werd in 1922 in vlaamse renaissancestijl hersteld. De patronen van de kerk van Hansbeke zijn de H. Petrus en Paulus.

H. H. Petrus en Paulus. (Feestdag : 29 juni).

Dit feest is het feest van de paus en van het christelijke Rome.

St.-Petrus, geboren in Betsaïdo, was visser en door zijn oudere broer Andreas bij Jezus gebracht. Tot hem zegde Jezus : „Gij zijt Petrus, dat betekent rots en op deze rots zal ik mijn Kerk bouwen. Wat gij zult binden (gouden sleutel) zal in de hemel gebonden, en wat gij zult ontbinden (zilveren sleutel) zal in de hemel ontbonden zijn.” (Mt. 16, 16 - 19) Na de hemelvaart nam hij de leiding, predikt o.m. op Pinksteren en leidt het concilie van Jerusalem. Na Antiochië vestigt hij zich in Rome en sterft er aan het kruis met het hoofd naar beneden in 64 of 67 onder keizer Nero op de Vatikaanse heuvel. Konstantijn bouwt op die plaats een basiliek. Onder de *confessio* vond men voor enkele jaren het heidens en christelijk kerkhof, en aanroepingen tot Petrus en Paulus. Hij is de patroon van bruggebouwers (*pontifex*), metsers, steenhouwers, vissers, scheepslieden, slotenmakers, smeden, van de biecht en boetelingen. Hij wordt aangeroepen tegen bezetenheid, koorts, enz.

De apostel van Vlaanderen, Sint-Amandus, had een bijzondere devotie tot Sint-Petrus en bijna alle kerken die hij stichtte wijdde hij aan de prins der apostelen toe.

In het bisdom Gent is hij de patroon van de parochiekerk van Assenede,

Bazel, Denderwindeke, Dikkelvenne, de St.-Pietersabdij te Gent, Hansbeke, Huize, Maarke, Meerbeke, Olsene, Schorisse, Tielrode en Zaffelare.

St.-Petrus-banden (waarmee hij te Rome werd geboeid) is het patroonfeest van Bevere, Dikkele, Erondegem, Erwetegem, Grotenberge, Hamme, Idegem, Merelbeke, Nederbrakel, Ophasselt, Semmerzake, Uitbergen, Voorde en Welle.

Petrus en Paulus zijn de patronen van Bachte, Evergem, Kalle, Middelburg, Waasmunster, Zulte en Hansbeke.

De *Excellente Cronike* schrijft : „*Robrecht de Vriese regierde Vlaenderen in grooten payse wel 22 jaar. Ende hy hadde Sinte Pietre, den Apostele in al te grooter weerde, ende hy stichtede 30 kerken in die eere van Sint Pietre, eerst Sint Pieters canesye (kapittel of college van kanunniken) te Cassele met 30 provenden, ende hij dede Cassele bevesten en bemuren. Item, hij stelde de halve canesye van Thorhout, ende die Abdije van Sinte Pieters t' Oudenburg, die men hiet Sinte Aernouds. Item, Sinte Pieters capelle te Brugge, te Oostcamp, 't Oostende, te Thielt, te Hulste, te Maldeghem, ende in vele andere plaatsen.*”

Paulus de apostel der heidenen, is geboren in Tarsos in Kilikië (Klein-Azië, nu Turkije) rond het jaar 10 na Christus uit Joodse ouders met Romeins burgerrecht. Hij genoot een goede opleiding, kende Grieks en Hebreeuws en studeerde in de tempelakademie te Jerusalem. Na de steniging van de eerste martelaar Stefanos, bekeerde hij zich op de weg naar Damaskus. Hij reisde veel in Klein-Azië en Griekenland, schreef 14 merkwaardige brieven en werd te Rome onthoofd.

Hij wordt voorgesteld met zwarte, scherpe filosofenbaard, zwaard en boek. Hij is de patroon van wevers en theologen en van de katholieke pers.

Het Sint-Pietersaltaar te Hansbeke was dan ook versierd met een schilderij geschonken door J. B. van de Woestijne en verbeeldde Jezus die de twijfelende Petrus uit het water verheft.

Ook de predikstoel, gift van dezelfde edelman, was het werk van de Antwerpse beeldhouwer Geefs en stelt voor hoe Jezus de sleutels van het Rijk Gods aan Petrus overhandigt.

De feestdag van St.-Petrus werd met grote luister gevierd. In de plechtige ommegang gingen maagdekens en muzikanten, en de *pynders* droegen de *fiertel*. De pastoor hield het groot sermoen. Na de ommegang was er een grote maaltijd met vis en brood, met boter en eieren en als drank een ton bier.

Aan die maaltijd - zoals te Maria-Lerne - zaten al wie kwamen *dienen* aan, zo was het de gewoonte in de Middeleeuwen.

Ook Sint-Sebastiaan werd te Hansbeke vereerd. Voor het nieuw altaar „*werd ook besproken dat, in plaetse van het beeld van St. Jan, sal gesne-*

den moeten worden het beeld van St. Sebastiaan, en dat alles te Paesschen of uysterlyk te Sinxen 1662" (2).

Sint-Sebastiaan, de patroon van de schuttersgilde, won dus het pleit. Hij zorgde voor de zondagse ontspanning bij het boogschieten naar de papegaai, en ... het gezellig samenzijn in de herberg Sint-Sebastiaan ...

In de XVe eeuw bloeide te Hansbeke, te Merendree en Vinderhoute de Broederschap van St.-Gerolf.

Ook kwam in de 19e eeuw de godsvrucht op tot de H. Philomena en kreeg zij een kapel.

(1) DE JONGHE, *Ghendsche Geschiedenisse*, I, 210 en DE POTTER, 21.

(2) Kerkrekening van 1665. DE POTTER, 30.

BIBLIOGRAFIE :

R. AIGRAIN, *Saint-Pierre*, Parijs, 1935.

E. B. ALLO, *Paul, apôtre de Jésus-Christ*, Parijs, 1946.

M. BESSON, *Saint Pierre et les origines de la primauté romaine*, Genève, 1929.

O. CULLMANN, *Saint Pierre, disciple, apôtre, martyr*, 1952.

J. HOLZNER, *Paulus von Tarsos*, 1952.

E. KIRCHBAUM, *Les Fouilles de Saint-Pierre de Rome*, Parijs, 1957.

H. V. MORTON, *In the steps of Saint Paul*, 1948.

F. PRAT, *La Théologie de Saint Paul*, 3 dln., 1927-1938.

Daniel ROPS, *Saint Paul, aventurier de Dieu*, 1958.

Petits Bollandistes, 29 juni.

3. Landegem.

Reeds eind 9e eeuw wordt voor de eerste maal *Landengehem* „woonplaats van Lando" vernoemd.

In 1087 wordt de kerk door graaf Robrecht samen met de kerk van Vosselede en Ruiselede en al de tienden en offeranden aan de abdij van Drongen geschonken (1). De kerk wordt dan ook bediend door deze abdij. Paus Innocentius III bevestigt dit in 1140.

De kerk wordt in 1121 herbouwd en op 15 maart van dat jaar door de bisschop van Doornik, Lambrecht, gewijd en onder de bescherming van de heilige martelaren Livinus, Blasius en Margareta gesteld (2).

De romaans-gothische kerk wordt in de 15de eeuw verbouwd. Belgische

militairen doen met springlandingen op 24 mei 1940 de kerktoren in een grote stofwolk in elkaar zakken en vernielen zo de kerk zelf.

H. Lieven of *Livinus*. (Feestdag : 12 november)

Over de heilige Lieven schreef abt Othelbold : „*Deze bisschop kwam uit Schotland om hier te bidden. In een domein van Sint-Baafs (= St.-Lievens-Houtem) werd hij door boosdoeners om het leven gebracht, en aldus verwierf hij het martelaarschap.*”

In 1007 hadden de monniken zijn lichaam uit hun *villa Houtem* naar het klooster van Sint-Baafs te Gent overgebracht.

Door de naijver tussen de twee Gentse abdijen ontstaat rond 1150 een *Passio* of *Vita* of levensbeschrijving, zogezegd door de heilige Bonifatius geschreven en waarvan de feiten ontleend zijn aan de levens van twee andere heiligen.

Zijn relieken verdwenen in de geuzentijd. Hij wordt afgebeeld, terwijl men hem de tong uit de mond ruikt of hem onthoofd. Hij is de patroon van de kerk te Ledeberg en wordt te Gent, St.-Lievens-Esse en St.-Lievens-Houtem vereerd. Hij is ook de patroon der Brugse schrijnwerkers.

Sint-Blasius. (Feestdag : 3 februari)

Deze heilige arts werd door het volk tot bisschop van Sebaste (in Armenië, nu Sivas in Turkije) gekozen wegens zijn naastenliefde. Onder Agricola, de gouverneur van Kappadokië ten tijde van keizer Licinus, werd hij gevangen en na gruwelijke martelingen (met een ijzeren kam het vlees afgerukt) onthoofd ca. 316.

De legende verhaalt dat hij een knaapje, dat een visgraat had ingeslikt, redde van de verstikkingsdood. Hij was een der 14 Noodhelpers en werd de patroon van de wolkammers.

Als geneesheer wordt hij aangeroepen tegen ziekten bij mensen en dieren ; tegen pest en brandwonden ; omwille van zijn naam (blazen, wind) tegen winden, blaas- en maagpijnen en verkoudheden en als beschermer tegen wind en winterstormen en is ook patroon van de muzikanten die blaasinstrumenten bespelen ; omwille van zijn martelingen met een ijzeren kam tegen huidziekten, ontstekingen en brand ; om reden van de genezing van het kind met visgraat in de keel tegen keelziekten. Daarom ook wijdde de priester twee kaarsen, die hij gekruist tegen de keel hield onder het bidden van een gebed (de Blasiuszegen), en hij wijdde ook brood en water om aan mensen of dieren te geven.

Hij is de patroon van de kerk te Landegem en te Sint-Blasius-Boekel waar, zoals te Brugge in St.-Annakerk, op een bidprentje staat : „*Den heyligen Blasius helpt degeen van de colyk, graveel en steen, van keelpijn en meer andere plaghen die door gebeën zijn bijstand vragen.*” De proost van de

O.-L.-Vrouwkerk te Brugge bracht reeds in 1230 relieken mee van deze heilige uit Constantinopel, waar onze Vlaamse graven keizer waren. Te Geeraardbergen in St.-Hadrianusabdij bewaarde men de kin, te Gent bij de Dominikanen verschillende relieken. Hij werd vereerd te Aalst, Afnee, Beveren-Waas, Burst, Daknam, Deinze, Dendermonde, Elverzele, Erpe, Gent, Hamme, Kruikeke, Lochristi, Maarke, Oosterzele, Overmere, Schelderode, Serskamp, Sint-Laureins, Vrasene, Welle, enz.

H. Margareta. (Feestdag : 20 juli)

Deze maagd en martelares is een der 14 heilige Noodhelpers.

Haar leven bevat veel legenden. De Grieken noemen haar Marina, en als bijnaam Megalomartyr, de grote martelares. Zij was van Antiochië in Pisi-dië afkomstig. Haar vader Aedesius was een heidens priester, haar moeder stierf bij haar geboorte en zij werd door een christen vrouw opgevoed. Haar naam is het Griekse woord voor „parel”. Eerst moest zij de schapen van haar voedstermoeder hoeden. Op zekere dag kwam een leger met de gouverneur Olybrius daar voorbij en wilde met haar huwen. Daar zij dit niet aanvaardde, liet hij haar voor de rechtbank brengen waar zij weigerde voor de goden te offeren. Zij werd met roeden geslagen en in de kerker geworpen.

In een visioen zag zij hoe zij door een draak werd verslonden, maar door het kruis, de H. Maagd en de H. Drievuldigheid werd bevrijd.

Met toortsen werden haar ledematen verschroeid en zij werd in een ketel kokend water geworpen. Zij zag een duif met de laurierkroon van de overwinning. Ten slotte werd zij onthoofd in 307. Haar relieken werden overal verspreid. Margareta van Constantinopel schonk haar linkerhand aan de Minderbroeders te Brugge. Een vingerlid van deze reliek werd door pastoor Verslype bekomen op 17 februari 1685 voor zijn parochie Lichtervelde. In 1716 zal hij als vicaris-generaal met de bisschop van Gent en van Antwerpen naar Wenen reizen om de nadelen van het Barrière-tractaat te milderen. Zij is ook de patrones van Knokke. In St.-Baafs te Gent heeft zij een kapel. Zij is de patrones van Baardegem, Elverzele, Grembergen, Landegem, Neigem, Sint-Margriete en wordt in vele kerken vereerd. Zij wordt aangeroepen tegen kinkhoest, buikpijnen, krampen, kinderziekten en door vrouwen in blijde verwachting en in barensnood.

In 1651 schildert Theodoor Monteau een kopie van de Marteldood van de H. Blasius door Gaspard de Craeyer voor de kerk van Landegem. Onderaan is een wapenschild met de spreuk : „*Grandis restat via*”. (Er is nog een grote weg ; er blijft nog veel te doen.) Dit retabel, eens door een onbehendige „hersteller” verknoeid, sierde het hoofdaltaar.

De zijaltaren waren versierd met de beelden van Onze-Lieve-Vrouw, St.-Jan

de Doper en de H. Margareta in geschilderd hout. Vernield in WO II !
Een der biechtstoelen had een medaillon met de rouwmoedige zondares Maria-Magdalena. Op de feestdag van de patroon der kerk, de H. Blasius, werd in de 18e eeuw veel boter, vlas, eieren, worsten, enz. geofferd en op het feest van de H. Margareta werden ook aan haar altaar veel gaven gelegd. Een gilde van *de guldebroeders van 't gulde van d'heylyghe Maeght ende Moeder Godts Maria* werd in 1707 ingesteld en in 1750 de *Aartsbroederschap van den H. Rozenkrans*.

Aan het einde van het dorp hing een Christusbeeld, dat men noemde Onze Lieve Heer met het Schortje, omdat Hij met een doek werd omhangen en talrijke ex-votos hingen in de lindeboom die erbij stond.

Ook bij de kapel van Onze Lieve Vrouw van Zeven Weeën (Poeldendries) waren veel krukken opgehangen. Nog in 1867 werd op het einde van de Kerkstraat een Sint-Annakapel gebouwd, nu is deze kapel afgebroken.

(1) Ord. Praem. Annal. II, col. DC II. DE POTTER, 12.

(2) Descriptio de origine conventus postea abbatiae Trunchiniensis, in DE SMET, *Corpus chronicorum Flandriae*, I, 602.

BIBLIOGRAFIE :

St.-Lieven :

F. CLAEYS-BOUUAERT, *Sources de l'hagiographie de Saint Liévin*,
Gent, 1963.

L. VOET, *De brief van abt Othelbold aan gravin Otgiva*, Brussel, 1949.
Rond den Heerd, 1871, 401-404.

Rond den Heerd, III, 73 e.v.

St.-Blasius :

Acta Sanctorum, Juli V.

St.-Margareta :

H. DELEHAYE, *Les légendes hagiographiques*, Brussel, 1905, 222 e.v.
Petits Bollandistes, VIII, 509-516.

Rond den Heerd, III, 267, 284, 297 en 314.

4. Lotenhulle

In 1206 wordt deze gemeente voor de eerste maal vermeld. *Lo*, een bosje op hoge zandgrond, bestaat ook in West-Vlaanderen en bekend is Lo-Christi. Om alle verwarring te vermijden werd het later *Loc bi Poeke (Juxta Pacsela)* en nog later *Lo ten Hulle* („op een heuvel“). Dit dorp was bijna gans bedekt met bos en heide. Toch was er behalve de kerk, ook een tempeliershof in de Aalterstraat 165, een oud gebouw uit de 16e eeuw. Deze ridderorde, gesticht in 1118 hielp en beschermde de bedevaarders naar het H. Land.

De Romaanse kerk toegewijd aan het H. Kruis, werd in de 18e eeuw veranderd, o.a. grote vensters werden gestoken en door de nieuwe gewelven verhoogde de zijwaartse druk, zodat zij in 1817 moest herbouwd. Ook hier werden op 26 september 1571 de kapelaan en de baljuw gedurende de godsdienstoorlogen vermoord (1). Het patronaat behoorde aan het kapittel van Doornik.

Feest van de Kruisverheffing (*Exaltatio* : 14 september).

Op 13 - 14 september wordt het wijdingsfeest in 335 van de dubbele kerk op de Kalvarieberg gevierd, de H. Grafkerk (*Anastasis*, verrijzeniskerk) en de kerk der Passie of *Martyrion*, waar men het H. Kruis ontdekte. Later ontstond in het Westen een tweede feest op 3 mei, dat men foutief de Kruisvinding (*Inventio*) noemde. Het was eigenlijk de Kruis-herwinning : op 3 mei 629 won de keizer van het Oosten Heraklitus het Kruishout uit de handen der Perzen terug. 14 september is nu ook het herdenkingsfeest van de terugvinding van het H. Kruis op de 14 september 320 door de H. Helena.

De H. Helena (geboren ca. 250), moeder van Constantijn de Grote, trok op het einde van haar leven op pelgrimstocht naar de H. H. Plaatsen.

Een traditie schrijft haar de terugvinding van het H. Kruis toe. Een Joodse familie bezat nog een document met aanduiding van de juiste plaats. Na de verwijdering van heel wat puin vond men drie kruisen. De legende verhaalt hoe een doodzieke vrouw de drie kruisen aanraakte en hoe zij pas door het derde kruis genas. Een deel van het kruis bracht Helena mee naar Rome, een ander deel stuurde zij naar Konstantinopel en een derde deel bleef te Jerusalem.

Boekhoute, Heusden, Lebbeke, Lotenhulle, Oost-Eeklo, Sint-Kruis-Winkel, Stekene en Vrasene hebben een H. Kruiskerk.

De grootste stukken van het H. Kruis bevinden zich in de basiliek van het H. Kruis te Rome en in de Notre-Dame te Parijs. In ons land berust het grootste stuk relikwie te Gent, het werd door Engelse Jezuïeten bij het verlaten van ons land aan het bisdom Gent geschonken. In Eine vereert men

een relik door paus Innocentius aan graaf de Langas geschonken bij zijn terugkeer van de kruisvaart in 1204. (1)

In 1841 waren er te Lotenhulle drie altaren. Boven het hoofdaltaar hing een retabel met St.-Helena en het H. Kruis en aan ieder zijde stond een houten beeld van Constantijn en zijn H. Moeder Helena.

Aan het rechterzijaltaar, toegewijd aan het H. Kruis, was een mooi gesneden Christusbeeld.

Ook hier bestond een ommegang en reeds in het begin van de XVe eeuw kwamen zeer veel bedevaarders om de relik van het H. Kruis te vereren. De bisschop van Gent richtte hier in 1656 de Broederschap van het H. Kruis op, die in 1739 en in 1829 werd heringericht.

Voor de broederschap van de H. Barbara werd in 1859 bij J. Rousseau-Warrie te Gent een boekje gedrukt *Regelen van het broederschap van de heilige Maegd en Martelares Barbara, byzondere patroones voor een goede dood te bekomen, kanonieklyk opgeregely in de succursale kerk van het H. Kruis tot Lootenhulle, den 8 December 1840.*

(1) P. DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenisse*, 1e uitg., blz. 100. DE Potter, 17.

BIBLIOGRAFIE :

Daniel ROPS, *L'Église des apôtres et martyrs*, Parijs, 1948, 498-502.
Petits Bollandistes, V, 276-288.

5. Meigem.

Reeds in de 9e eeuw wordt *Meingem* (*Maginga-heim* „verblijfplaats van Maginga”) vernoemd. Ook deze kerk, van wie het patronaat afhing van Deinze, had veel te lijden in de XVIe en XVIIe eeuw. Rond 1731 werd zij bijna heel herbouwd, in 1900 in de neo-gothische stijl opnieuw herbouwd en in 1918 werd de toren opgeblazen. In de kerk greep op maandagnamiddag 27 mei 1940 in de rechterbeuk een vreselyk bloedbad door de Duitsers plaats.

De grote wonderdoener **Sint-Niklaas** (feestdag : 6 december) is haar patroon. Op het zij-altaar prijkt zijn beeld. Sint-Niklaas is geboren te Patara in Lycië (Klein-Azië, nu Turkije) en kreeg hij de naam *Nikolaes* („overwinning van het volk”). Hij werd overste van het klooster van het H. Sion,

pelgrimeerde naar het H. Land en zou op het concilie van Nicaea aanwezig geweest zijn. Hij werd gekozen tot aartsbisschop van Myra en stierf rond 350. Deze Oosterse heilige werd om zijn liefdadigheid de *Grote Wonderdoener* (Grieks *ho taumatourgos*) genoemd.

Reeds vroeg werd zijn leven omweven met legenden door de diaken Johannes van Napels. Hij zou een bruidschat geschonken hebben aan drie meisjes, die anders uit armoede tot prostitutie zouden gedwongen worden ; hij zou drie jongens die door een slachter werden vermoord en als gezouten vlees verkocht werden terug tot leven hebben gebracht (deze drie jongens waren in feite drie soldaten, die onschuldig ter dood werden veroordeeld en op voorspraak van de heilige gered, zij werden klein naast het beeld van de heilige afgebeeld).

Bij een hongersnood zag een rijk graanhandelaar uit Sicilië, die naar Constantinopel vaarde, de heilige die hem drie gouden geldstukken schonk : de koopman vaarde daarom naar Myra en laadde er het graan af. Ook hielp hij veel scheepslieden.

Zo werd hij de patroon van kinderen, scholieren, soldaten, verloofden, matrozen, zeelieden, kooplieden, reizigers, pelgrims, kuipers (kinderen in de kuip), gevangen, van havensteden (Amsterdam...), van Rusland, en Lotharingen... De Nederlandse protestantse kolonisten van New-Amsterdam (New-York) vervingen Sinter Claes door de goede tovenaer Santa Claus. In Duitsland werd hij de Kerstman, in Engeland : Father Christmas.

In 1087 werden zijn relieken door Italiaanse zeelieden uit Myra geroofd, wanneer Turkije door Mohammedanen werd veroverd en naar hun thuishaven Bari aan de Adriatische zee overgebracht, waar hij nu nog vereerd wordt. In het Westen wordt hij als een Westerse bisschop verbeeld.

Zijn komst te paard over de daken in gezelschap van een zwarte knecht (een Moor uit Spanje) is de kerstening van de sage van Wodan, die op zijn schimmel Sleipnir door de lucht rijdt en door de schoorsteen in de huizen afdaalt. De schoorsteen werd aanzien als de verbindingsweg tussen de hogere wezens en de mensen. Speculaas in de vorm van mensen of dieren is de verchristelijking van het heidens offerbrood en haver of hooi in klompen of schoenen doet denken aan het Germaans hooioffer.

Dat deze Oosterse (geen Indo-Germaanse !) heilige niet heeft geleefd is onjuist en dat zijn feest daarom door Rome door 9 maart 1969 uit de kalender werd geschrapt is zeker fout.

Het leven van deze volksgeliefde heilige werd door een andere Nicolaas, abt van het Sion-klooster bij Myra, geschreven. Hij is in het bisdom Gent patroon van Aaigem, Buggenhout, Meigem, Waterland-Oudeman en Zwijnaarde en gaf zijn naam aan de stad Sint-Niklaas.

De patroonheilige van Meigem is ook verbeeld in een der medaillons van de

predikstoel door Lodewijk Iemandt van Gent in 1749 vervaardigd. Het ander zijaltaar heeft een retabel uit de XVIIIe eeuw : O.-L.-Vrouw schenkt de Rozenkrans.

Frans de Witte van Meigem schonk aan het *Broederschap van de H. Rozenkrans* een prachtig vaandel met medaillon o.a. verbeeldend de Instelling van de Rozenkrans en in 1861 door Buygens te Gent vervaardigd. Dit Broederschap werd in 1721 opgericht.

Te Gent werd in 1714 een boekje gedrukt *Broederschap van bermhertigheydt tot hulpe ende verlossinghe van alle gheloovighe zielen des vagheviens, wettelyck inghestelt in de parochiale kercke van den H. Nicolaus, binnen Meyghem in 1683.*

De grote volksdevotie van Meigem is de verering van de **Bebloede Kolom**. De geselkolom kan men nu zien door een ijzeren traliehek in een kleine kapel van de H. Praxediskerk te Rome. Volgens een opschrift boven de kapel werd die kolom in 1223 door kardinaal Jan Colonna, legaat van de H. Stoel in het Oosten, naar Rome gebracht tijdens het pausschap van Honorius III. Zij is gemaakt in grijs marmer en is anderhalve voet hoog. De basis wordt bewaard in de Sint-Marcuskerk van Venetië. Ook is er een ring waarmee men de booswichten vastmaakte.

Een *Ghebedt tot de H. Colomme, daer onsen Heere Jesus Christus aen gegeesselt is geweest*, gedrukt te Gent bij P. de Goesin in 1724 vertelt ons de geschiedenis :

„De alderheyligste colomme, aen dewelcke onsen heere Jesus is vastgebonden ende ghegheeselt geweest, van Jerusalem overgebracht door den caerdinael Hieronymus Colonna, ghestelt in de kercke van de H. Praxedis tot Roomen, ten jaere 1223, en waer van eenige partikkelkens zyn overgebracht van Roomen ten jaere 1724 (en rustende tot Meyghem), ende aldaer in groote eere gehouden worden, tot troost aller geloovighe in alle hunne siekten en quellighen.”

Volgens een prentje - zonder imprimatur, en dat was verplichtend, waarschijnlijk rond 1935 uitgegeven - werd die bedevaart in 1933 door de pastoor terug „opgefrischt” Hij poogde ook een meer theologisch fundament aan deze bedevaart te geven : „*de bedevaart kan met een dubbel inzicht gedaan worden : ofwel om het bitter lijden van O.H.J.C. te gedenken ; ofwel om door het te vereeren van de relikwie der H. Geeselkolom of bebloede kolom geholpen te worden in alle bloedziekten.*”

Hoe stond het met de bedevaart rond 1930 ? Met wat overdrijving schrijft de pastoor : (hij bekende juist zelf dat er wat oprissing nodig was) : „*overgroot is het getal bedevaarders die jaarlijks in de kerk van Meigem, de namiddagoefeningen bijwonen op den 1en Zondag van den Vasten, Zomerzondag genaamd, om er het bitter lijden van Onzen Lieven Heer te*

overwegen, en den plechtigen Ommegang bij te wonen, die na het Lof uitgaat." De verering van de relik kon dagelijks gebeuren, maar de octaaf van het H. Bloed, van 1 tot 8 juli, waren de aangewezen dagen. „Op den 1en Zondag van Juli (zondag onder de octaaf) heeft na de Hoogmis van 9 uur, de plechtige Ommegang plaats langs den Bloedigen Weg.”

Dan volgt wat propaganda voor deze devotie, waarschijnlijk steunend op een andere tekst, maar met de geneeskundige kennis van de toenmalige pastoor aangepast en uitgebreid : „Iedereen weet dat het grootste gedeelte der ziekten zoo bij menschen als bij dieren verband houdt met het bloed ; de gevallen zijn dan ook zeer talrijk waarin wij het godlijk Bloed van Onzen Heer J.-C. moeten (!) vereeren om genezing te bekomen van onze bloedziekten ; zooals b.v., bloedarmoede, die dikwijls oorzaak is van tering ; bloedspuwing ; overvloedig bloeden ; bloedopdrang ; geraaktheid ; bloedverkalking (!?) (waarschijnlijk bedoelde hij aderverkalking) ; kritieken leeftijd (40 tot 50 jaar) ; hoofdpijn ; draainissen, velziekten ; verzweringen van kwaden aard ; allerhande klieren ; koortsen en alle andere ziekten die voortkomen uit de stoornis in het bloed”. Misschien vreesde de pastoor voor deze alinea geen imprimatur te zullen krijgen en liet hij dat dan maar achterwege, Meigem ligt toch ver van de bisschopsstad Gent ! Interessant is ook het *Smeeklied van den Bloedigen Weg te Meigem*, aangepast aan de vijf staties, en gezongen op de zangwijze : *Spaar ons Heer*, een lied dat ieder in die tijd kende. Een bidprentje met de litanie van het Kostbaar Bloed en een foto van het mooie reliekschrijn met gesels versierd, en steunend op leeuwklauwen, en waarop de geselkolom door twee geknieelde engelen wordt vereerd, werd rond die tijd uitgegeven, ook ... zonder bisschoppelijke toelating !

BIBLIOGRAFIE :

- G. ANRICH, *Hagios Nikolaos. Griekse teksten met critische studie*, 2 dln. 1913-1917 (Bibliotheca hagiographica Graeca, 3e uitg., 1957).
- K. MEISEN, *Niklauskult und Niklausbrauch im Abendland*, Düsseldorf, 1931.
- R. VAN DER LINDEN, *Ikonografie van Sint-Niklaas in Vlaanderen*, 1972.
- Bibliotheca hagiographica Latina*, 1898-1901.

6. Merendree.

De kroniek van de St.-Pietersabdij van Gent (1) vermeldt *Merendra* reeds in 966 wanneer een zekere Wendelfried zijn goederen in Merendree aan St.-Pieter schenkt. Deze kroniek werd echter later geschreven.

Zo zal de oudste vermelding wel van 966 zijn. Bij het delven van de Schipdonkvaart vond men heel wat prehistorische en Romeinse voorwerpen.

De kerk van Merendree is zeer oud. Volgens de volksoverlevering werd zij in de tijd van St.-Amandus gesticht en in het begin van 1800 gans veranderd. De kerktoren werd op 25 mei 1940 door de Belgen beschoten. Als patrones heeft zij de H. Radegondis, van wie het beeld boven een zijaltaar prijkt.

H. Radegondis. (Feestdag : 13 augustus)

De H. Radegondis (Radegunda) werd rond 518 in Thuringen (Duitsland) geboren als dochter van een koning, door Clotarius, koning van Soissons, gedood. Samen met haar broer werd zij door Clotarius meegenomen en kreeg een verzorgde opvoeding ; zij liet zich dopen en in 538 nam Clotarius haar tot echtgenote en koningin der Franken. Nadat Clotarius haar broer liet doden, verkreeg zij de toelating het hof te verlaten. De bisschop van Noyon, Medardus, wijdde haar in 555 aan God toe als diakones en gaf haar de sluier. Later woonde zij te Poitiers, gedreven door haar godsvrucht voor St.-Maarten, en stichtte er een klooster van 200 zusters dat zij een relik van het H. Kruis uit Konstantinopel bezorgde. Venantius Fortunatus, haar biograaf en later bisschop van Poitiers, dichtte ter ere van deze Kruisrelik de bekende hymnen *Vexilla crucis prodeunt* en *Pange lingua*. In het St.-Kruisklooster bracht zij de regel van de H. Caesarius van Arles in en stierf er op 13 augustus 587. Een kloosterzuster van het klooster van Poitiers, Baudonivia, schreef het vervolg van haar leven dat ook gedeeltelijk door Gregorius van Tours, die haar goed kende, wordt verhaald. Zij werd de patrones van Poitiers.

In 1651 schilderde Robert Jolyt een „*autaertafele*” (retabel), de „Geboorte van Jezus”, om te plaatsen op het Lieve-Vrouwaltaar. Vroeger was er ook een kapel ter ere van het H. Kruis, de Sint-Sebastiaangilde, gesticht op 18 februari 1717 stond onder de bescherming van het H. Kruis.

Sint-Gerulf of *Gerolf*. (Feestdag : 25 september)

Geboren te Merendree, zou hij uit het oud geslacht van de heren van Merendree afstammen. Zijn vader Leutgnold en zijn moeder Ratguera waren vrome christenen en lieten hun zoon in 748 naar Gent reizen vergezeld van zijn peter en in de St.-Pietersabdij uit de handen van Sint-Elooi, bisschop van Noyon-Doornik, het vormsel te ontvangen.

Bij hun terugkeer ging hij bidden in de O.-L.-Vrouwkerk te Drongen en, na de kerk te hebben verlaten, werd de jongen op de *Kapelakker* (nu *Varendries*) met een slag door zijn heidense peter van zijn paard neergeveld, misschien uit wraak. Het paard rende naar Merendree en de ouders en dienaren vonden de stervende jongen die vergiffenis afsmeekte voor de moordenaar, zijn erfgoed aan de kerk van Drongen en zijn paard aan de abdij schonk, waar hij in de kerk wilde begraven worden. Gerulf stierf op 21 september 748. Zijn dode lichaam werd in Merendree begraven, spijt zijn laatste wensen.

Landbert, de hulppriester, zag St.-Gerulf tot viermaal toe in een visioen en die beval zijn lijk naar Drongen te brengen. Landbert vertelde dit aan de oude en zieke pastoor van Merendree, Goutier. Erard, de bisschop van Noyon-Doornik, en Boudewijn, de graaf van Vlaanderen, gaven hiervoor de toestemming en op 8 oktober 914 of 915 greep de verheffing (*elevatio*) plaats te Merendree en werd zijn gebeente naar Drongen in processie overgebracht in aanwezigheid van bisschop en graaf (2).

De oude archieven van Drongen vermelden dan een van die legendarische clichés : bij de aankomst der relieken begonnen de klokken in de toren „van zelf” (!) te luiden en de kaarsen op het altaar werden „van zelf” ontstoken.

Ook richtte men te Drongen op de plaats van de moord een kapel op. Om Merendree te vergoeden voor de *translatio*, werden de relieken ieder jaar op H. Drievuldigheidszondag in processie terug gebracht. Dit gebruik eindigde waarschijnlijk gedurende de godsdienstoorlogen en de *fiertel* werd in het slot van Gaver bewaard.

Enkele jaren later liet het magistrat van Gent deze relieken en andere kloosterschatten met een list naar Gent brengen en daar verdwijnen. De schedel echter werd in het huis van Lieven Nemegeher en daarna bij de weduwe Janssens in de Kwaadham verborgen en bleef alleen bewaard (3).

Waar vroeger het hoofdaltaar was, ligt een zerk die het graf van Sint Gerolf bedekt.

(1) J. VAN DE PUTTE, *Annales*, 5. „Wendelfridus dedit res suas sancto Petro in Merendra.”

(2) Anno DCCCCXIII *elevatio* St. Gerulphi martiris facta est apud Merendre VIII idus octobris ab Eynardo Noviomagensi episcopo et comite Balduino calvo et deferebatus in Trunchinio.”

VAN DE PUTTE, *Annales abbatiae Sancti Petri Bland.*, 166.

Martinus STEYT, o. Praem, *Het leven ende mirakelen van den heyli-ghen ende glorieusen martelaer Gerulphus patroon van de vermaerde prochie van Dronghen*, Gent, Boudewijn Manilius, 1658.

(3) Jacob Meyerus (de Meyere), de vader van de geschiedenis van Vlaanderen verhaalt dit alles kort in zijn „*Commentarii sive Annales rerum*”

Flandricarum”, te Antwerpen in 1561 gedrukt : „*DCCCCXV, Octavo Idus Octobris Balduinus Comes et Aynardus episcopus Noviomagensis transtulerunt corpus divus Gerulphi ex Merendra Tronchinium in aedem Deiparae virginis. Gonterus et Lantbertus sacerdotes eius rei fuere authores, qui id se monitos esse ab Gerulpho in quiete confirmabant. Legimus Gerulphum natum in Menipisco territorio Gandensi, ac praedio paterno Merendra Leutguoldo et Raguera parentibus. Puerum adhuc ab Heliseo episcopo in coenobio Blandiniensis sacro unctum chrismate. Reductum inde a susceptore suo quem patrinum vocant domum. Sed Tronchinii ingressum ex itinere Deiparae templum, diutius illic quam reductori placeret orasse, atque ea propter ita pulsatum et caesum ab illo, ut brevi post mors sit secuta. Sepultum a parentibus Merendrae in aede divae Radegundis. Ad sepulchrum eius saepe candelas sponte arsisse, caecos, surdos, mutos claudosque remedia accepisse. Tronchinii vero praeter alia miracula Otfridum quendam liberatum maligno spiritu.*”

„*Ende int jaer XV daer naer (915), up den Vden dach van octobre, dede die grave Boudewijn van Vlaenderen dat helich weerdich lichame van mijnheere St.-Gheerolf, uyter kercke van mevrau Ste-Radegunde, te Merendre, translateren ende bringhen by den bisscop Aynart van Noyon ende van Doornijcke, in O. L. Vrau kerke te Dronghene by Ghendt, daer hij veel schoone teecken en ende miraclen dede, zo hy insghelijx ooc daer te voren te Merendre ghedaen hadde.*”

Nicolaes DESPARS, *Cronijcke van den Lande ende Graefscpe van Vlaenderen*, I, blz. 136, Brugge, 1839.

BIBLIOGRAFIE :

Radegondis :

M. AIGRAIN, *Sainte Radegonde*, Poitiers, 1952.

ALARIC, *Sainte Radegonde*, 1930.

E. DE FLEURY, *Histoire de Sainte Radegonde*.

Acta Sanctorum, Aug. III, 83-92.

Mon. Germ. S. rerum Meroving., II.

Petits Bollandistes, IX, 492.

Gerolf :

J. HILLEGEER, *België en zijn heiligen*, Gent, 1868, II, 85-86.

VAN DER ESSEN, *Etude critique et littéraire sur les Vitae des Saints Mérovingiens de l'ancienne Belgique*, Leuven, 385-388.

Acta Sanctorum, Sept. VI, dies XXI.

Anal. Boll., 4, 1885, 203-206.

7. Nevele.

Reeds in de 9e eeuw wordt deze gemeente *Niviala* genoemd. Het oudste document dat op het bestaan van Nevele wijst, is uit de tijd van Boudewijn IV, vóór 1031 (1). In 1072 wordt het *Nivele* (2) ... „laag gelegen, diepe plaats”.

Het werd een der belangrijkste heerlijkheden van Vlaanderen. Eerst was er te Nevele waarschijnlijk slechts een kapel, waarvan men de stichting aan St.-Amandus toeschreef (zoals voor zoveel andere kerken). Het patronaat van de kerk behoorde nu eens aan de bisschop van Doornik, dan aan de graaf en tenslotte aan de abt van de abdij van Drongen.

De kerk had veel te lijden, o.a. in 1381 en bijzonderlijk in 1566 en op 21 augustus 1578 door de godsdiensttroebelen. Nog op 19 oktober 1918 werd de toren door de Duitsers opgeblazen. De kerk vertoonde in mei 1940 grote gaten door het inslaan van Duitse en Belgische granaten.

Vanaf de 9e of 10e eeuw was er een kapittel van zes kanunniken en een proost, die in 1146 door Erardus en de kanunniken aan abt Gozewijn (Gosuinus) en zijn opvolgers van de Norbertijnerabdij van Drongen werd geschonken, om er de pastorele zorg met toestemming van Anselmus, bisschop van Doornik, uit te oefenen (3). Paus Eugenius III bekrachtigde dit in 1146. De pastoors waren dan ook reguliere kanunniken en werden de *Muncken* (monniken) van *Nevele* genoemd. Iwein van Aalst, heer van Drongen, had ca. 1138 het kapittel van kanunniken te Drongen vervangen door reguliere kanunniken of Premonstratenzers afkomstig uit Laon. Erard en de andere kanunniken van Nevele sloten zich bij hen aan. De patroon van de kerk is de H. Mauritius.

H. Mauritius. (Feestdag : 22 september)

Deze *primicerius*, aanvoerder van het Thebaans legioen, afkomstig uit Thebaïs in Egypte (vandaar zijn naam *Maurus* „de moor, de bruinzwarte van gelaat en lichaamskleur”) voerde onder keizer Maximianus zijn christen legioen (6.600 soldaten) door Italië over de Alpen naar Octodurum (nu Martigny) in het Rhônedal. De keizer verlangde dat zij de christenen van de streek opspoorden en doodden. Dit weigerden ze, werden tot tweemaal toe gedecimeerd en dan totaal uitgemoord in Acaunum (nu St.-Maurice d'Againe) in Zwitserland bij het Leman-meer ca. 286.

Sint-Theodorus, bisschop van Sion in Wallis, vond hun lichamen, liet daar een basiliek ter zijner eer bouwen, de abdij van Sankt-Moritz bezit heel wat relieken. Eerst 150 jaar na hun dood schreef Eucherius, bisschop van Lyon, zijn *Vita*.

G. Gezelle schrijft in *Rond den Heerd* (IV, 338-339) :

„Geen kerke in Vlaanderen, die van over oudere tijden Sint Maurits viert

en eert als Nevele, dewelke, zoo 't schijnt, door Sint Amand gesticht en gewijd is. Daar staat nu nog te lezen van de vermaarde Cinxenprocessie, waarin de pijnders Sint-Maurits' beeld droegen, en van de ontelbare offeranden die hem 't jaar deure opgedragen wierden. Te Nevele heeft de Heilige nu nog eenen altaer, eene schilderye, gewijde olie, welke men met een zilveren staafken, in de ooren van de dooven laat leken, merkwerdige Reliquien, en eene klokke met het volgende opschrift : „A Rdo adm. Dno C. L. Van de Wiele, Past(or)e Dec(an)e, in hon(orem) S. S. Mauriti et Sociorum. - Jam diu curante Rev(eren)de D(omi)ne Annocqué, pastore decano, et Dne J. B. Loontjens, ex-Burgim(agis)tre, Tandem A° Dni 1860 Lovanii fusa, et benedicta in Nevele”, hetgene ik, om korthedswille en omdat het verstaanbaar genoeg is, uit den latine niet over en zette.

Heer Dominicus Annocqué, die veel devoiren deed om den eeredienst van Sinte Maurits uit te breiden, stond twaalf jaar Pastor te Worteghem, achten-twintig jaar Pastor en Deken van Kersteneden te Nevele, en stierf Eerekanonik te Gent, zijn geboortesteê, den 23 April 1868, oud zijnde 88 jaren. R.I.P.”

Grünewald schilderde St.-Maurits als een Moor en el Greco schilderde zijn marteldood en die van zijn gezellen in opdracht van Filips II voor het Escorial bij Madrid.

Mauritius is de patroon van Varsenare en Ressegem en wordt vereerd in Lochristi en Ophasselt.

Reeds in 1267 drong de heer van Nevele aan, dat de abt van Drongen het patroonfeest van Nevele zou opluisteren door er de hoogmis te celebreren. Volgens de beslissing van hogerhand was hij hiertoe niet verplicht, maar kon dit vrijwillig doen. Deze patroonheilige, samen met St.-Cornelius en St.-Pieter staat in medaillon afgebeeld op de kuip van de predikstoel, ca. 1725 gebeeldhouwd door Jacob Collyn uit Gent. Zijn borstbeeld in wit marmeren medaillon door beeldhouwer Inghels in 1808 vervaardigd, prijkt boven het hoofdaltaar.

Een retabel, vroeger toegeschreven aan de Craeyer, maar door de Antwerpenaar Godfried Maes (1649-1700) geschilderd, verbeeldde De Marteldood van het Thebaische legioen en was bestemd als retabel voor het altaar van de H. Mauritius. In de kerk werd een reliekdoos in zwart leder met zilveren belegsels en het beeld van de H. Mauritius in verguld zilver bewaard. Hierbij behoorde een staafje, dat in de gewijde olie werd gedoopt en zo aan de oren van de dooven werd gebracht. Het had als opschrift : „Sancte Mauriti, ora pro nobis. Sit memoria Mauriti in benedictione et ossa ejus pullulent de loco suo” (ecclesiastici 46).

Ook kon men inschrijven in het *Broederschap van de H. Mauritius* en jaarlijks greep een grote ommegang plaats. In de 16e en 17e eeuw werden in

die processie het kruis, de standaarden en beelden door de *pijnders* gedragen. Hiervoor ontvingen zij een hesp en een roggebrood en een pot bier voor *de mannen die St.-Mauritius ommedroughen*. Dat was zwaar werk, want men trok zelfs naar Poesele en Landegem. De schutters vergezelden hen en schoten hun vuurroeren regelmatig af.

Dan was er een grote volkstoeloop en werden geld en giften aan de heilige geofferd : graan, vlees, boter, brood, gevogelte, appels en andere vruchten en vlas.

Zoals op andere bedevaartplaatsen konden de pelgrims een *teken van Sente Mauricius*, een *vesteltje* in lood, bekomen, dat zij dan op hun hoed of op hun jas vastmaakten als teken van hun deelname aan de bedevaart. Ook kon men een prent met de heilige bekomen ; hierop stond een gebed of litanie. Wat zo'n *teken* was, verstaan wij goed uit de oude statuten van het Nevelse broederschap van de H. Drievuldigheid : „*Iederen confreere sal moeten op synen hoed, naer oude usantiën (gewoonten), draegen een silveren trompken (teken van de jacht) met een zilveren ketentjen, op St.-Hubertusdag en gedurende die novene*”. (Sint-Hubertus wordt als jager verbeeld) De *Broederschap der H. Drievuldigheid* of tot afkoping van christen slaven bestond in veel kerken (b.v. St.-Gillis te Brugge, in Diksmuide, in Gent, in Erpe...). Zij werd in 1642 te Nevele opgericht en abt Claude Steuperaert van Drongen herstelde haar in 1708. Zij bestond uit slechts 16 leden, de bijzonderste ingezetenen.

Ook *Sint-Hubert* had een broederschap door bisschop Triest op 5 september 1655 te Nevele opgericht ; in 1665 werd door Jan de Leuvele een nieuw *fiertel* voor zijn relieken gemaakt.

Ook te Nevele woonden eremijten of kluizenaars.

(1) VERCAUTEREN, Actes, blz. 4

(2) R. VAN DEN ABEELE, *De „Vrijheid van Nevele”. Bijdrage tot de vroegste geschiedenis van het „Land van Nevele”*, Deinze, 1951.

(3) *Descriptio de origine conventus postea abbatae Tronchiniensis, in Corpus chronicorum Flandriae*, I, 606 en 710.

BIBLIOGRAFIE :

M. BESSON, *Monasterium Ogaunense*, Freiburg, 1913.

L. DUPRAZ, *Les passions de S. Maurice d'Augaune*, Fribourg, 1961.;

A. J. HERZBERG, *Der Heilige Mauritius*, 1936.

N. PEISSARD, *La découverte du tombeau de saint-Maurice*, St.-Moritz, 1922.

H. J. RIECKENBERG, *Die Verehrung des heiligen Mauritius*, 1940. *Passio Acaunensium Martyrum*, door bisschop Eucherius van Lyon

(ca. 450) in M. G. ss rer. Merov., III, 20-41, ed. B. KRUSCH ; AA SS Sept., VI, 1767, 308-403.

8. Poeke.

Poeke, waarvan de oudste vermelding *Poca* (1155) is, had een kasteel van groot strategisch belang. Sanderus verhaalt dat de heer van Poeke van de prins toelating kreeg om loodrechte wegen aan te leggen naar Gent, Brugge en Kortrijk, omdat deze plaats zo moeilijk te bereiken was. Wanneer de inwoners besloten een parochiekerk te bouwen in de 4e eeuw (!), schrijft de Potter, in plaats van de houtenkapel, werden 's nachts al de stenen en het cement op wonderlijke wijze verplaatst op de plaats waar nu de kerk staat (d.w.z. bij het kasteel). Die eerste plaats bewaarde de naam *Kerkvelt*. In 1842 werd de oude gotische kerk, met vieringstoren, afgebroken ; de eerste steen van de nieuwe kerk werd op 14 april 1842 gelegd en de wijding door Mgr. Delebecque greep plaats in mei 1844. De patroon van de kerk is de H. Lambrecht.

H. Lambertus of Landibertus. (Feestdag : 17 september)

Geboren rond 625 te Maastricht, kreeg hij van de heilige Landoald een verzorgde opleiding en volgde de H. Theodardus op als bisschop van Maastricht-Tongeren in 659. Hij moest vluchten en verbleef zeven jaar lang in de abdij van Stavelot. Pepijn van Herstal herstelde hem (682) in zijn ambt. Om reden van een twist over kerkelijke goederen werd hij in 708 of 709 te Leodium (Luik) met een lans vermoord. In 720 werd zijn lichaam uit Maastricht terug naar de plaats van de moord overgebracht, waar een kerk ter zijner eer werd gebouwd (die gedurende de Franse revolutie werd verwoest). Volgens een latere legende werd hij vermoord, omdat hij aan Pepijn zijn huwelijksontrouw had aangeklaagd. Lambertus kon daarentegen Pepijn en zijn eerste vrouw terug samenbrengen en Alpaïs, de concubine, in het klooster van Orp opsluiten, waar zij in boete leefde. Hij is de patroon van Luik.

De legende verhaalt hoe hij eens als koorknaap geen wierookvat vond en op bevel van Landoald de gloeiende kolen in zijn kleed droeg zonder zich of zijn kleed te verbranden.

Lambertus is de patroon van de kerk van Parijke, Poeke en Vlekkem. Bekend is het borstbeeld-reliëkschrijn met voorstellingen uit zijn leven naar Hans van Reutlingen in de kathedraal van Luik.

De patroon van de gemeente Poeke is St.-Jan de Doper. (zie Maria-Leerne) De retabel boven het hoofdaltaar, door Ph. Beernaert in 1662 geschilderd, verbeeldt de prediking van St.-Lambertus. Ook was er een grote godsvrucht tot St.-Hubrecht ; boven het altaar van St.-Jan hing een schilderij : St.-Hubrecht knielt neer voor het kruisbeeld tussen de hoornen van de hert. Zeer bloeiend tot in 1843 was de *Broederschap van St.-Jan Baptist*. De oude koperen offerschaal (werk van Nuremberg) had een afbeelding van

de dood van St.-Sebastiaan, waarvan er een bloeiende schuttersgilde bestond.

BIBLIOGRAFIE :

Marie-Henri BRIBOSIA, *L'icônografie de Saint Lambert*, in *Bull. royale des Monuments*, Brussel, 1955.

G. KURTH, *Etude critique sur Saint Lambert et son premier biographe*, Brussel, A.A.B., 1877.

VAN DER ESSEN, *Etude critique des vitae des Saints Mérovingiens*, 1907.

Acta Sanctorum, Commentarius praeuius ad S. Lambertum, T.V. van september, blz. 518-617.

Schedula gestorum sancti Lambert, Vita (eerste helft van de 7e eeuw).

9. Poesele.

Een sage vertelt hoe bij het begin van de wereld de parochie- of gemeentemaker eerst Nevele stichtte en verder trok om Lotenhulle te vormen. Halfweg viel er van zijn kar een grote kluit parochiestof. Het volk zag dat, schopte die kluit aarde open en daaruit ontstond Poesele.

De eerste vermelding van Poesela (*Poksela*) dateert van 1121, wanneer Lambrecht, bisschop van Doornik, het altaar (de kerk) van Poesele (ook Asper, Zingem, Latem, Deurle, Vinderhoute, Kanegem en Grammene) onder het patronaat van St.-Baafsabdij stelt, d.w.z. hun het recht geeft om een pastoor te benoemen, toezicht over de kerk uit te oefenen en de opbrengsten te innen. Bij de afschaffing van de abdij rond het midden der 16e eeuw en de oprichting van het bisdom Gent, ging dit recht over naar de bisschop van Gent (1).

De arme, bouwvallige kerk werd in 1631 hersteld en op 30 mei 1668 en ca. 1686 door de Fransen geplunderd. In 1850 werd de kerk afgebroken en in 1852 terug opgericht naar de plannen van E. H. Clarisse, onderpastoor te Lendeledede. Zij werd op 17 september 1855 door Mgr. Delebecque gewijd. De Duitsers bliezen de toren op 18 oktober 1918 op, maar alleen de klokkkamer en de spits vlogen in de lucht. De retabel boven het hoofdaltaar verbeeldt de Marteldood van de H. Laurentius, patroon der kerk, geschilderd door De Cauwer (+ 1845), de directeur der Gentse Academie.

De patroon van Poesele is de heilige Laurentius (Feestdag : 10 augustus). Deze leerling van paus Sixtus II, die hem onder de zeven diakens van Rome opnam en aartsdiaken maakte, is geboren in Spanje bij Huesca. Tijdens de

vervolging van keizer Valerianus stierf hij op 10 augustus 258 te Rome, samen met paus Sixtus. Een legende verhaalt hoe men van hem eiste de schatten van de kerk te tonen en hij met een grote groep armen kwam.

Hij werd levend op een rooster gebraden. De legende verhaalt dat hij tot zijn beulen zegde : „*Keer mij maar eens om.*”

Hij werd te Rome zeer vereerd en onder Constantijn rond 330 reeds werd over zijn graf een kerk gebouwd ; dit werd een der zeven grote basilieken : Sint-Laurentius-buiten-de muren. In de crypte ligt de antieke sarcofaag met zijn gebeente. Zijn feestdag is, na die van Petrus en Paulus, de grootste te Rome. Hij werd de patroon van de armen, van de bibliothecarissen (hij had als diaken de zorg over de boeken) en van de koks. Hij geneest brandwonden, virusziekten en koorts. Filips II liet, om reden van zijn overwinning op de Fransen op St.-Laurentiusdag 1557, het Escuriaal bij Madrid bouwen in de vorm van een rooster. Zijn naam betekent „hij die met laurier werd gekroond.”

Hij is de patroon der parochiekerken van Ename, Lokeren, Poesele, Sint-Laureins, Verrebroek en Zelzate.

Te Poesele bloeit nog altijd de devotie tot de **H. Donatus** (Feestdag : 30 juni). Deze heilige wordt soms verward met de H. Donatianus, bisschop van Reims en patroon van het bisdom Brugge. Tot zelfs in de ikonografie loopt deze verwarring door in prentjes ; hij prijkt er soms met het attribuut van de bisschop St.-Donaas, een wiel met kaarsen.

In de *Dictionnaire d'Hagiographie* van Dom Baudot staan twintig heiligen met deze naam, maar ... onze Donderheilige is er niet bij !

Toch is hij een der meest gekende en vereerde, ook in het bisdom Gent, hoewel geen enkele kerk hem als patroon heeft. Hij werd vereerd in Beervelde, Etikhove, Evergem, Gentbrugge, Hundelgem, Kluizen, Lochristi, Maarke, Meerbeke, Moerbeke-Viane, Nieuwkerken-Waas, Oosterzele, Poesele, St.-Goriks-Oudenhove, Waasmunster, Waterland-Oudeman, Zarlardinghe. Tienduizenden devotieboekjes werden in de jaren 1600, 1700, 1800 en zelfs 1900 verspreid.

Zijn gebeente werd in 1649 in de catacombe van Sint-Agnes te Rome ontdekt „*men vond op den steen van syne tombe een sweird en de palmtak, met dit opschrift : Sancti Donati Martyris*”.

Welnu dat grafschrift wekt het vermoeden niet juist te zijn, dat zal slechts het opschrift der kist met relikwieën ná de opgraving zijn.

J. Braun, Jezuiet, is meer te betrouwen wanneer hij deze heilige bij de *Martyres baptizati* rekent. Wat betekent dat ? De catacomben van Rome waren sedert hun herontdekking in 1578, de grote leveranciers voor de schatkamer van de heilige Relikwieën (*Thesaurus SS. Reliquiarum*). Hier vond men volledige gebeenten van martelaren, maar... meestal was er geen

naam gebeiteld op het graf. Daarom werd hun een eigennaam gegeven. Het zijn de *Martyres baptizati* of gedoopte Martelaren. Zij kregen een derde doopsel na dat van water en van bloed. Dat gebeurde in vroeger eeuwen ook. Het sterkste geval is dat van de 11.000 Maagden, gezellinnen van St.-Ursula.

Donatus zou behoord hebben - maar dat is legende - tot de *Legio fulminaris* of bliksemend legioen, dat meest uit christenen bestond en ca. 177 met keizer Marcus Aurelianus ging strijden. Door hun gebed verkregen zij regen, donder en bliksem, waardoor de vijand uit zijn stellingen vluchtte.

Maar ... zijn werkelijke geschiedenis begint maar in 1649 en al het andere is nadien bijgevoegd. In dat jaar ontvingen de Jezuïeten dit gebeente uit erkentelijkheid voor hun werk in de catacomben.

Van soldaten van Christus maakte men gemakkelijk soldaten van de keizer met pluimenhelm en schitterende uitrusting ; zo wordt Donatus afgebeeld. Deze onbekende martelaar kreeg de naam Donatus en die werd op de kist geschreven. De generaal der Jezuïeten zond die kist in 1652 naar Münster-eifel in 't land van Gulik. De predikant-Jezuïet bij de plechtigheden ter ere van deze martelaar, werd licht verbrand door de bliksem die in de kerk insloeg ; zo werd Donatus de patroon tegen de bliksem.

De Kapucijnen van Aarlen hadden hun klooster gebouwd op de plaats van de citadel die op een heuvel ligt ; in 1707, 1708 en 1719 slaat de bliksem in. Zij kregen een reliek uit Münster-eifel en zo wordt Aarlen het uitgangspunt van deze devotie in onze gewesten.

Nu vroeg men van alle kanten relieken van Donatus te Rome : hier werd een andere martelaar Donatus gedoopt en stuurde men die relieken.

Het St.-Jozefaltaar is versierd met een schilderij van de H. Donatus, patroon tegen de donder, hagel en storm en geschilderd door de Gentenaar Scheys. Aan beide zijden staan de beelden van St.-Laurentius bijzonderlijk op zijn feestdag, die dag werd *Poesel-Nuchting* genoemd. Op St.-Laurensdag kregen de schutters een vat goed bier. Het broederschap van St.-Donatus werd in 1860 canoniekelijk opgericht, hij wordt als tweede of hulppatroon gevierd. Ook Poesele had zijn rederijkers en die voerden in 1740 een stuk van de dorpspastoor Leyten op, met als titel „*St.-Laurentius*”.

(1) MIRAEUS, IV, 357.

BIBLIOGRAFIE :

- M. BROECKHOVE, *Devotie in het Vlaamssprekend gedeelte van België tot de H. Donatus*, in *Oostvlaamse Zanten*, 1959.
- M. ENGLISH, *De donderheilige Sint-Donatus*, in *Biekorf*, 1959, blz. 65 e.v.



Heiligenprentje van de H. Martinus uit 1828.
(Archiefmuseum Rietgaverstede, Nevele.)

FLAHAULT, *Notes et Documents sur le culte de Saint Laurent*, 1894.
Pr. JANSSENS, *Het oude verweer tegen hagel, donder en bliksem*, in
Oostvlaamse Zanten, 1957, 165-178.
Acta Sanctorum, Augustus, II, 485 e.v.

10. Sint-Martens-Lerne.

Zoals Maria-Lerne is deze gemeente ontstaan uit *Lederna* dat voor het eerst in 1192 werd vermeld. Pas in 1206 wordt *Lederne Sancti Martini* vermeld. De heer van Nevele was ook heer (*patronus*) van de parochiekerk, die als schutsheilige St.-Maarten had. Ook deze kerk werd fel door de geuzen toetakeld en in 1579 hersteld.

In 1840 was de toren zo bouwvallig dat men hem moest afbreken en in 1845 zelfs de hele kerk.

Boven het rechterzijaltaar prijkt een episode uit het leven van St.-Martinus.

St.-Maarten. (Feestdag : 11 november)

Martinus werd rond 316 in Pannonia (Hongarije) te Sabaria (Steinamanger) geboren uit heidense ouders. Die lieten hem inlijven bij de keizerlijke wacht te paard (*alae scolares*).

Bij de poort te Amiens sneed hij zijn soldatenmantel door om een naakte te bekleden. In een droom zag hij 's nachts Christus met dat stuk mantel gekleed die zegde : „*Martinus, nog catechumeen, heeft mij met dit kleed bedekt.*”

Hij liet zich dopen. Na zijn militaire dienst werd hij leerling van de H. Hilarius, bisschop van Poitiers, die hem wijdde. Hij bekeerde zijn moeder, werd kluizenaar bij Genua en dan monnik te Ligugé. Bij zijn verkiezing tot bisschop van Tours, vluchtte hij en schulde in een ganzenhok (attribuut : de gans) en leefde zelfs dan als monnik in het klooster van Marmoutier, van waaruit veel missionarissen vertrokken. Groot was zijn invloed aan het keizerlijk hof te Trier. Hij stierf tijdens een visitatiereis op 8 november 397 te Candes aan de Loire. Op 11 november werd hij te Tours begraven.

Het stuk mantel van St.-Maarten werd door de Merovingers als Rijksschat vereerd en in een kapel bewaard. Het woord kapel is etymologisch van *cappa* „mantel” en *capella* (het verkleinwoord) afgeleid.

St.-Amandus en andere missionarissen wijdde veel kerken toe aan deze heilige, die reeds zeer vroeg na zijn dood werd vereerd.

In het bisdom Gent zijn de parochiekerken van Aalst, Asper, Assenede, Balegem, Bambrugge, Berlare, Beveren-Waas, Burcht, Burst, Denderbelle, Drongen, Edelare, Erpe, Gent, Gijzegem, Gottem, Herzele, Kerksken, Lede, Lovendegem, Massemen, Mater, Meilegem, Melden, Melle, Moerzeke,

Moorsel, Onkerzele, Oombergen, Oordegem, Oprakel, Petegem (Deinze), Petegem (Oudenaarde), Ronse, Schelderode, Sint-Lievens-Esse, Sint-Martens-Latem, Sint-Martens-Lerne, Sint-Maartens-Lierde, Velzeke, Ruddershove, Volkegem, Welden, Westrem-Woubrechtgem en Zomergem hem toegewijd.

Zijn *Vita* werd door Sulpicius Severus, een tijdgenoot die hem had gekend, geschreven.

BIBLIOGRAFIE :

H. CLAEYS, *Sint Maarten*, Tielt, 1890.

A. LECOY DE LA MARCHE, *Saint Martin*, Tours, 1e uitg., 1881,
2e uitg., 1890.

W. NIGG, *Martin von Tours*, Freiburg, 1977.

P. MONCEAUX, *Saint Martin*, Parijs, 1927.

J. RIVIERE, *Vie de Saint Martin*, Lille, 1890.

Sulpicius Severus, *Vita S. Martini*, in *Corpus Script. eccl. Lat.*, CVII, 216.

H. Apollonia. (Feestdag : 9 februari)

Deze heilige maagd en martelares van Alexandrië stierf er in 249 de marteldood onder keizer Decius. Volgens bisschop Dionysius van Alexandrië sloeg het heidens gepeupel haar de tanden uit de mond. (Een latere legende spreekt van uitrukken met een tang). Zij stierf op de brandstapel en werd reeds vroeg te Rome vereerd. Zij werd de geliefde patrones tegen tandpijn en van de tandartsen.

Enkel de kerken van Appels en van Elst zijn haar toegewijd ; maar ontelbaar zijn de plaatsen waar zij wordt vereerd.

BIBLIOGRAFIE :

W. BRUCK, *Das Märtyrertum der hl. Apollonia*.

J. VAN DEN HEUVEL, *Heiligenverering en volksdevoties in St.-Janshospitaal*, Brugge, 1976, blz. 198.

Acta Sanct., Febr., II, 1658, 278-281.

11. Vinkt.

Vincthe wordt het eerst vermeld in een document van 1123-1146 (volgens een kopie van 1175). De eerste stenen kerk dateert uit de 11e of 12e eeuw. De altaarsteen van het hoogaltaar was een grafzerk uit de XIIIe eeuw,

waarop een priester in gothisch kazuifel staat afgebeeld heer *Gillis de ecclesia* (van der Kercke ?, pastoor van Vinkt, gestorven in 1300) (1). In 1615 stortte de kerk in *ter cause van het oorlochsvolk*. In 1622 was de kerk hersteld. Vinkt had in mei 1668, in 1683-84, in juli 1696 en in 1708 heel wat te lijden van de Fransen. De driebeukige gothische kerk dateert uit het midden der XV^e eeuw. De toren werd op 19 oktober 1918 door de Duitsers opgeblazen. Ook in 1940 werd hij beschoten. Deze kerk is toegewijd aan de apostel Bartholomeus, en stond onder het patronaat van de pastoor der kathedraal van Doornik. Het altaar van St.-Bartholomeus werd op 3 september 1687 geconsacreerd door Mgr. de Hornes. *H. Bartholomeus*. (Feestdag : 24 augustus.) Deze „zoon (*bar*) van Tolmai” zou als voornaam Nathanaël gedragen hebben. Hij zou de visser uit Kana in Galilea geweest zijn, waarvan Jezus getuigde : „*Deze is een ware Israëliet, in wie geen bedrog is.*” (Joh. 1, 43-51)

Hij predikte in Indië en zou de marteldood gestorven zijn in Albanopolis in Armenië. Koning Astyages zou hem levend hebben laten villen en ont-hoofden, daarom wordt hij afgebeeld met zijn huid of met een mes. Zijn gebeente werd eerst op het eiland Lipari bij Sicilië, dan te Beneventum en ten slotte in de kerk S. Bartholomeo dell'Isola op het Tibereiland te Rome bewaard en zijn schedel te Frankfurt am Main.

Hij is de patroon van boekbinders en lederbewerker (leertouwers en huidevetters). Hij is de patroon van de parochiekerk van Geraardsbergen, Hillegem en Vinkt en wordt ook te Lochristi en Zulte vereerd.

Een der biechtstoelen uit de XVIII^e eeuw is versierd met een half-verheven beeldhouwwerk St.-Bartholomeus voorstellend. St.-Bartholomeus met mes in de hand draagt ook de predikstoel uit 1708. Ook een zijaltaar was aan deze heilige apostel toegewijd. Nu draagt het hoogaltaar, een monumentaal portiekaltaar, zijn beeld in een nis. De pastoor moest aan het Bartholomeusaltaar ieder maandag een Requiem-mis lezen, volgens een akte van 1 maart 1420. Hier stond een beeld van de H. Franciscus van Assisië en van St.-Antonius van Padua uit het oude klooster der Grauwe zusters te Nevele.

Op het feest van de kerkpatroon kwam veel volk hem vereren.

Bisschop van Susteren van Brugge laat op 31 maart 1718 een deeltje van de reliek van St.-Bartholomeus in de oude Eekhoutte-abdij van Brugge afnemen voor de kerk van Vinkt. Vanaf de solemnele verheffing op kermis-zondag 1719 neemt de devotie tot de patroonheilige snel toe. Er werd dan ook een *silvere casse* voor de reliek vervaardigd.

Het O.-L.-Vrouwaltaar heeft een rococo-tombe met reliëf medaillon, dat O.-L.-Vrouw van het scapulier voorstelt.

Het altaarretabel werd in mei 1940 aan flarden geschoten en een fragment ervan hangt in de sacristie. In 1746 werd er de confrerie van het Scapulier gesticht.

(1) Hic jacet dominus Egidius de Ecclesia quondam curatus ecclesiae de Vinckt qui obiit anno Domini MCCCC.

BIBLIOGRAFIE :

- F. MICHEM, *Vinkt, kerk en parochie*, Vinkt, 1971.
G. MOESINGER, *Vita et Martyrium S. Bartholomaei apostoli*, Salisbury, 1877.
S. WEBER, *Die katholische Kirche in Armeniën*, Frankfurt, 1903.
Acta Sanctorum, Augusti V, 7, e.v.
An. Bolland., 14, 1895, 353 e.v.

De kerk bewaart ook een mooi beeld van de pestheilige, *St.-Rochus*.

H. Rochus. (Feestdag : 16 augustus)

Deze heilige, geboren in Montpellier (Languedoc), trok naar Rome op pelgrimstocht 20 jaar oud. Daar de pest in Italië heerste hielp hij de pestlijders verzorgen tot hij zelf ziek werd, een hond bracht hem iedere dag een brood. Dan keerde hij naar Montpellier terug, werd er als spion aangehouden en gedurende vijf jaar in de gevangenis gestopt en stierf er op 16 augustus 1327, 32 jaar oud.

Zijn relieken werden verspreid over Arles, Venetië en Rome. Hij is medepatroon te Oudenaarde en Meldert. Hij wordt vereerd als de grote pestpatroon en helper bij epidemieën. Hij is de patroon van Waasmunster en wordt in veel kerken vereerd. Te Zingem liet pastoor Baeyens in 1770 een zilveren *zeinsel* en een vergulde *rijve* (relikwieënkast) maken voor de reliek van St.-Rochus.

Ook in Bachte-Maria -Leerne bestond deze devotie en in Deinze en St.-Denijs-Westrem.

BIBLIOGRAFIE :

- C. CERONI, *S. Rochus nella vita, nel culto, nell'arte*, Roma, 1927.
B. CYPRIANUS, *Leven van de H. Rochus*, Leiden, 1921.
A. FLICHE, *Saint Roch*, in *L'art et les Saints*, Parijs, 1930.

12. Vosselare.

Einde 13e eeuw (volgens een kopie van een document uit 1087) schrijft men *Furslara*.

Laar betekent een „bos” en *fursi* „de gaspelboom” (en niet vorseu of kikkers zoals geleerde etymologen vroeger schreven). Eerst behoorden alle rechten der kerk aan de St.-Baafsabdij en later aan de abdij van Drongen, een van de paters was pastoor te Vosselare tot in 1787. Dit centrum, morfologisch vergroeid met Nevele was een eigen parochie. De kerk was een der mooiste van Oost-Vlaanderen en kon met de mooiste van Brugge vergeleken. Zij had een beuk uit de XIVe eeuw, een zeer oude achthoekige toren (1). Een schilderij van Hugo van der Goes hing boven het hoogaltaar en werd door de Geuzen in 1575 vernield en zij bezat ook een prachtige Christus aan het Kruis. Veel moois verdween in de nacht van 4 oktober 1575 bij de plundering door de geuzen. Deze parochie had zeer veel te lijden van de Fransen, zoals ook Meigem, Leerne, Vinkt en Zeveren. In 1668, in 1691 en in juli 1696 werd de kerk door de troepen van Villeroy geplunderd en verwoest. Joanna Bruchmans, een meisje van 19, werd verkracht en stierf op 18 maart 1674 ; Adriana Bosschere, een meisje van 17 werd verkracht en stierf op 1 juni 1678 ; de burgemeesters van al die dorpen zaten in de gevangenis, alle hoeven waren geplunderd en vernield, de akkers onbeploegd en verlaten. Tot in 1708 werden huizen geplunderd en afgebroken en bomen geveld.

Op woensdag 22 oktober 1918 werd de toren opgeblazen. De Belgen hebben pech bij het opblazen van de klokketoren op 24 mei 1940 ; een eerste poging om 23.30 uur gaf een onbevredigend resultaat en slechts wanneer om 0.40 uur nogmaals de ladingen werden aangelegd, werd dit monument één puinhoop. De kerk was toegewijd aan St.-Eligius.

St.-Elooi. (Feestdag : 1 december).

Zijn vriend Audoanus (St.-Ouen) schreef zijn *Vita*.

Rond 588 is St.-Elooi in Castelhac (Chatelac) bij Limoges geboren. Hij werd goudsmid en muntmeester bij de Merovingers (Chlotarius II en Dagobert). Zo vervaardigde hij veel reliekschrijnen. Hij stichtte de Benediktijnerabdij te Solignac (Limousin), een vrouwenklooster in zijn eigen huis te Parijs en nog meer andere kloosters en kerken. Na de dood van Dagobert verliet hij het hof, werd priester en rond 641 bisschop van Noyon-Doornik. Hij werd de grote apostel van Vlaanderen (o.a. in de streek van Antwerpen, Gent en Kortrijk). Hij stierf op 1 december 659 te Noyon. Hij is de patroon van de goudsmeden, de smeden, landbouwers, metaalarbeiders, enz. Zijn attributen zijn een hamer en aambeeld of een paard.

Zijn relieken worden bewaard in de kathedraal van Noyon en zijn hoofd in de kerk van St.-Andreas te Chelles. Hij zou volgens de volksoverlevering de

St.-Pietersabbij op de Blandijnberg te Gent vergroot en de kerk van St.-Salvator te Brugge en St.-Maarten te Kortrijk gesticht hebben.

In Oost-Vlaanderen is hij de patroon van de parochiekerk van Eine, Gentbrugge, Kruishoutem, Maarke, Vosselare en Zeveneken.

De Potter vermoedt dat de tempeliers, die veel eigendommen hadden in Vosselare en omgeving, deze kerk bouwden. Een archiefstuk getuigt dat de familie van der Meersch, die de bezittingen der tempeliers erfden, de kerk gesticht heeft.

Het hoofdaltaar is versierd met een schilderij van de Craeyer : St.-Elooi schenkt aalmoezen. Naast het hoofdaltaar staan de beelden van St.-Elooi en St.-Cornelius, gemaakt door Servaas Manilius uit Gent. Het altaar van St.-Elooi werd in 1687 door bisschop de Hornes gewijd en heeft een schilderij de Marteling van St.-Sebastiaan met de wapens van de familie Goethals. Het orgel, door de Nevelse orgelbouwer Leo Lovaert vervaardigd, draagt een oud St.-Elooisbeeld, dat veranderd werd in een David.

Het oude kerkarchief van Vosselare kwam grotendeels om in de brand der pastorie in 1658. Toch getuigen enkele stukken nog van de grote godsvrucht tot hun patroonheilige.

Zo vermeldt een oorkonde van 1399 de gift van een kostelijk zilveren wie-rookvat, op voorwaarde dat de gevers voor het altaar van St.-Elooi mogen begraven worden.

Op 5 januari 1379 zal ridder Jan van der Meersch „*ter ere van Gode van hemelricke en ute groete devocie tote minen heere Sente Loys*” de „*Seer houden gulde van minen heere Sente Loys*” oprichten.

De statuten van dit broederschap werden in 1745 door pastoor Herman Goethals opnieuw opgesteld en door Maximiliaan-Antoon van der Noot, bisschop van Gent, goedgekeurd. Ook verleende paus Benedictus XIV op 6 oktober 1746 een bul hiervoor. Nu staat deze broederschap onder de aanroeping van St.-Elooi en de bescherming van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën (boven de sacristie hing een doek van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën). De pastoor is de proost, er was een deken, drie hoofdmannen en een knaap (om de verwittigingen rond te dragen en het confreriegeld te innen). Ieder lid moest bij zijn intrede zes schellingen wisselgeld als doodschuld betalen en een flambeeuw schenken van ten minste twee pond gewicht en voorzien van het schild der confrerie. De gildebroeders moesten de goddelijke diensten bijwonen en meegaan in de ommegangen op de dag van O.-L.-Vrouw-Hemelvaart, die als de verjaardag van de gilde met een maaltijd werd gevierd op 25 juni en op 1 december, de twee feestdagen van St.-Elooi, bij begrafenissen van een medelid, enz.

Ook voor de vrouwen bestond deze broederschap. Nadat hij te niet ging, door de maatregelen van Jozef II, werd hij op 31 januari 1819 door Mgr. de Broglie heringericht en Pius VII gaf op 23 april 1813 zijn goedkeuring.

Van uren ver kwam men hier om honderden paarden te laten zegenen. Reeds in 1639 vermeldt men *St.-Eloys vayntkens en vergulde vayntkens* die te Brugge werden gedrukt. Die bedevaartvaantjes stak men in de manen van de paarden of ze werden door de bedevaarders als aandenken op hun schoorsteen geplaatst. In 1711 werden er 1800 aangekocht en het gemiddelde was 1.000 per jaar. Het opschrift luidde :

„*Nae Vosselaere wilt u met uw peirden spoeden, aenroept daer S. Eloy, zoo zal u God behoeden.*”

De paarden werden met een houten hamer van 1753 met reliek van Sint-Elooi gezegend, de ruiters met een zilveren hamer met opschrift : „*Hansbeke, 1728.*”

De ruiters moesten driemaal rond de kerk rijden, den werden de paarden aan een ring in de kerkmuur vastgemaakt en gingen de ruiters bidden in de kerk. Er waren talrijke ex-voto's in de kerk. De zomerfeestdag van St.-Elooi was de grote ommegangsdag, dan werd de kerk binnen en buiten versierd : „*Item betaalt voor meyen, die verbesicht syn geweest op S. Eloydach over de jaren 1639 en 1640.*” Die dag was een ware kermisdag.

Ook de ommegang op de tweede Sinksendag, opgeluisterd door de parochianen van Nevele, was een der grote dagen van Vosselare.

In 1811 werd de paardenzegening, waarschijnlijk om misbruiken (drinken, vechten ?), afgeschaft, maar werd enkele jaren daarop hernomen. De grote ommegang werd dan op het feest van de apostels Petrus en Paulus (29 juni) gevierd.

Bij het *goed ter Meersch* aan de Donkerstraat stond een zeer oude eik, *St.-Eloys heecken*, met beeld van de heilige.

Van de steenput op de Kerkdries liep een mooie dreef naar Nevele, daar waren de zeven kapellen ter ere van O.-L.-Vrouw van de Zeven Weeën. Op de kuip van de predikstoel stond O.-L.-Vrouw van de Karmel gebeeldhouwd en de retabel uit 1838 van het O.-L.-Vrouwaltaar had als onderwerp : Simon Stock ontvangt het scapulier uit de handen van Maria. Het feest van St.-Jan-Baptist werd opgeluisterd met toneelspel.

-
- (1) Volgens het contract van 21 augustus 1448 begon Jueris Drabbe uit Gent de bouw van de kerktoren.

BIBLIOGRAFIE :

- H. CLAEYS, *Sint-Eloy, apostel van Vlaanderen*, Tielt, 1888.;
E. DEVOS, *Leven van den Heiligen Eligius*, Brugge, 1900.
P. PARSEY, *S. Eloi*, Collection „Les Saints”, Parijs, 1907.
M. VAN COPPENOLLE, *Sint-Elooi in het volksleven*, Antwerpen, 1944.;

- V. VAN DER HAEGHEN, *Date de la construction de la tour Saint Eloy à Vosselaere*, in *Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand*, Gent, 1914, nr. 5.
- A. L. VAN HOOREBEKE, *Historique de la commune et l'église de Vosselaere*, in *Messenger des sciences historiques*, Gent, 1845.
- A. L. VAN HOOREBEKE, *Notice historique sur la commune et l'église de Vosselaere*, vertaling J. Van de Castele, in „*Het Land van Nevele*“, 1980, blz. 91 e.v.
- Audoinus, *M. G. M. SS. rer. Merov*, IV, 663-741.

13. Zeveren.

Severne wordt vermeld in 1123-1146, maar was waarschijnlijk reeds in de Romeinse tijd bewoond, daar men er een munt vond uit die tijd. Het dorp lag trouwens langs de heirweg Gent-Kortrijk. Op 6 maart 1187 schonken Rogier, de kastelein van Gent, en zijn vrouw Margareta een pachthoeve met grond *Igoet 't Severin* aan de priorij van Papinglo (bij Maldegem), opdat de St.-Baafsabdij (van wie de priorij afhing) hier een altaar zou stichten en een priester benoemen om alle dagen voor hen een mis te lezen. De kanunnik van het hoofdaltaar der kathedraal te Doornik had het patronaat van de kerk.

De grote kermis van Zeveren, *Zeveren slunse* geheten, wordt gevierd in de Sinksendagen; op de derde Sinksendag bedevaarde men naar Sint-Amandus, die werd aangeroepen tegen de koortsen (nu nog wordt de griep of koorts in West-Vlaanderen *de slunse* genoemd).

De kleine kermis werd gevierd op St.-Amandsdag in februari.

St.-Amandus. (Feestdag: 6 februari).

Geboren op het einde van de 6e eeuw (5 mei 594?) in Aquitanië, werd hij na een tijd als kluizenaar te hebben geleefd, priester en rondreizend bisschop-missionaris en van 646 tot 649 bisschop van Maastricht. Hij was zeer gehecht aan de paus te Rome. De H. Petrus zou hem verschenen zijn tijdens zijn verblijf te Rome, vandaar zijn grote devotie tot deze heilige die de patroon werd van al de kloosters en kerken die hij stichtte. Hij was de grote apostel van Vlaanderen en Brabant langs de oevers van de Schelde. De legende verhaalt hoe hij in Doornik een ter dood veroordeelde terug tot leven bracht. Meestal verbleef hij in de abdij van Elnone (Saint-Amand-les-Eaux). Te Gent stichtte hij de St.-Pietersabdij (en St.-Baafsabdij) en op zijn raad richtten de heiligen Itta en Gertrudis de abdij van Nijvel op.

De parochiekerken van Astene, Aspelare, Deinze, Delter-Herlinkhove, Denderhoutem, Denderleeuw, Eke, Gavere, Heldegem, Heurne, Hundelgem, Iddegem, Kwaremont, Leeuwbergen, Leeuwergem, Leupegem, Moortzele,

Neder-hasselt, Oeltre, Ooike, Oostakker, Opdorp, Rozenaken (Russeignies), Schendelbeke, Sint-Amansberg, Smeerebbe-Vloerzegem, Viane, Waarbeke en Zeveren vereren hem als hun patroon.

Hij wordt aangeroepen als beschermheilige tegen koortsen, verlamming, rheuma, huidziekten, kinderstuipen en veeziekten.

Ook Zeveren leed heel wat van de vele soldaten in 1643 tot 1646, in 1684 tot 1689, in 1697 en 1708 : oorlogslasten, levering van voedsel voor soldaten en paarden, plundering en afbraak van huizen, enz.

De kerk had de apostel van Vlaanderen, St.-Amand als patroon en was zeer oud.

Zij zou door die heilige of in zijn tijd (de 7e eeuw) opgericht zijn als een houten bidplaats. Zij werd in de XIVE en de XVIe eeuw herbouwd, in 1778 hersteld, in 1860 afgebroken en op 11 augustus 1862 door Mgr. Delebecque plechtig gewijd. De toren werd op 18 oktober 1918 door de Duitsers opgeblazen.

Een zijaltaar is toegewijd aan St.-Amand. In de kerk is een houten borstbeeld van hun patroon, en langs de steenweg naar Vinkt staat een oud kapelletje met opschrift op de voorgevel :

*„Die kweilling lyd door korts,
En wenscht te zijn ontslaegen,
Kan hier met zijn offrand,
Amandus voorspraek vraegen.
B. V. O. H. A. 1858.”*

In de kerk is een gilde ter ere van deze heilige, die door Mgr. Delebecque op 4 februari 1853 werd heropgericht.

In 1861 werd een boekje te Zottegem door L. Vekeman gedrukt :

„Levensschets van den heiligen Amandus, apostel van Vlaanderen, magtige patroon in alle ziekten en ellenden, byzonderlijk in aenhoudende koortsen, wiens h. reliquien bewaerd worden in de kerk van Zeveren.”

Op 6 februari valt de feestdag van de patroonheilige en op de daaropvolgende zondag wordt de kleine kermis gevierd. *St.-Amandus-zuster* is de eigenaardige naam van de maandag die erop volgt.

BIBLIOGRAFIE :

H. CLAEYS, *Sint-Ammand, apostel van Vlaanderen*, Tielt, 1913.

J. J. DE SMET, *Vie de Saint Ammand*, Gent, 1861.

E. DE MOREAU, *Saint Ammand, apôtre de la Belgique et du Nord de la France*, Leuven, 1927.

Acta Sanctorum, Februarii I, 850.

Vita Ammandi, in *Monumenta Germanica historica, Script. Merov.*, V, 431.

J. VAN DEN HEUVEL

Knokke

EEN IN MEMORIAM EERWAARDE PATER

ALBERT SPEEKAERT (1915-1982)

Een verdienstelijk man, afkomstig uit ons werkgebied, is heengegaan. Een hulde aan deze stille en door velen minder bekende kunstenaar wil dit bescheiden stukje dan ook zijn.

In de Dorpsstraat van Vosselare woonde het echtpaar Pieter Speekaert en Marie-Romanie Van Steenkiste. Pieter, geboren te Vosselare op 9 augustus 1875 en er overleden op 14 november 1916, was gemeentesecretaris op zijn gemeente ; zijn echtgenote, een zorgzame huisvrouw, was geboren te Aalter op 14 juni 1876 en overleed te Vosselare op 8 april 1965.

Het gezin telde reeds 3 kinderen, 1 jongen en 2 meisjes, toen het vierde kindje, een zoontje, op 1 februari 1915 in volle oorlogstijd het levenslicht aanschouwde.

In het H. Doopsel ontving de kleine inwoner van Vosselare de naam Albert.

Na deze spruit zou het gezin nog gezegend worden met een meisje. Kort na de geboorte van zijn vijfde kind overleed vader Speekaert : op moeder rustte nu de zware taak haar gezin groot te brengen, waarin deze dappere vrouw ten volle geslaagd is.

Zoon Albert liep eerst lagere school te Vosselare, maar voor zijn humaniora trok hij naar het college van de Paters Redemptoristen te Essen. Na zijn studie werd hij geprofest te St.-Truiden op 15 september 1933 en enkele jaren later priester gewijd te Leuven op 25 september 1938.

Albert wou missionaris worden maar de mobilisatie trad als spelbreker op. Toen kwam de oorlog in mei 1940 ; tijdens de Leieslag werd hij krijgsgevangen genomen, wist te ontsnappen en begon in 1940 Germaanse filologie te studeren aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Daar promoveerde hij tot licentiaat, met een verhandeling over „*De religieuze motieven in de poëzie van Guido Gezelle*”. zijn lievelingsdichter. Veel later, toen hij zelf poëzie zou schrijven, bleef hij groeien in het spoor van Guido Gezelle.

Vanaf 1942 tot 1974 was pater Albert Speekaert leraar Nederlands aan het college te Essen. Hier ontpopte hij zich zeer snel tot een bezielend en geestdriftig opvoeder die zijn flamingantisme niet verborg. Hij hield veel toespraken waarin hij de noodzaak aantoonde van een gave taalbeheersing.

In 1974 ging priester Albert op rust, maar maakte zich verder verdienstelijk als bibliothecaris en ziekenverzorger.

Ook in 2 Essense parochies was hij medepastoor. Na een vruchtbaar kloosterleven overleed Pater Albert Speekaert ten gevolge van een slepende ziekte in het St.-Vincentius ziekenhuis op donderdag 24 juni 1982. Hij werd begraven op dinsdag 29 juni in de kloosterkerk te Essen.



E. P. Albert Speekaert (Vosselare 1915 - Antwerpen 1982)
(Archieffoto museum Rietgaverstede, Nevele.)

Pater Speekaert priester-dichter.

Zijn liefde voor de gedichten van Guido Gezelle was heel diep ingeworteld. Eens in het college kon hij zich wijden aan en zich verder ontplooiën in de dichtkunst. Zo werd hij een zeer begaafd kunstenaar die echter heel bescheiden bleef.

In zijn drie eerste dichtbundels komt telkens de liefde voor zijn moeder tot uiting, voor wie hij een grote bewondering en verering had.

Een fragment uit „*Heemvaart*”

*De dag ligt open als ter Leie leliekronen.
Dit is het land waar God mij eens ten leven blies.
O Warme grond, waaruit ik als een witte winde,
aan uwe armen, moeder, naar den hemel wies.*

*en bloeide om u, en was uw witte vreugde,
die uit uw lach haar klaarste licht verwierd,
dat zelfs niet doofde, toen het licht uw levens
plots van uw zij werd weggehaald en stierf.*

In 1945 werd aan priester-dichter Albert Speekaert de „*Letterkundige Arbeidsprijs*” toegekend voor het manuscript „*Het harde brood*”, een prijs die hem op zondag 7 juli 1946 in de Kajotterscentrale werd overhandigd.

Het bleef echter niet bij de poëzie. Hij schreef ook toneelstukken die in het college met Kerstmis en Pinksteren werden opgevoerd. Die vertoningen oogstten grote bijval bij ouders en leerlingen. Hij regisseerde een 10-tal toneelstukken, waaronder „*Kerstmis aan de grens*”, een religieus spel van zijn hand. Verder „*Waar de sterre bleef stil staan*” (F. Timmermans), een toneelbewerking van Valeer De Pauws roman „*Een handvol aarde*”, „*Een droom*” (Calderon), „*Smidje Smee*” (P. De Mont) en „*Elckerlyc*”.

Zijn eigen werk blonk echter het meest uit vooral zijn „*Kerstmis aan de grens*” waarin hij het hele kerstgebeuren laat afspelen aan de grens, met smokkelaars en kleine dorpsbewoners. Ook zijn middeleeuws spel „*Die Kathedraal*” sloeg bij de aanwezigen in.

Als vertaler maakte hij zich verdienstelijk met „*De kruisweg*” (Ghéon) en „*Jezus in ons midden*”.

Uit 58 TV-spelen werd zijn stuk weerhouden, nl. de Nederlandse vertaling van „*De verworpen hamer*” van Sofokles. Met een onuitgegeven stuk over Savanarola behaalde hij in 1963 de „*Visser - Neerlandiaprijs*” die hem overhandigd werd in Den Haag door de Nederlandse Minister voor Kunsten en Wetenschappen.

Priester-dichter Speekaert was lid van verscheidene letterkundige verenigingen zoals „*De vereniging van Vlaamse letterkundigen*”, „*De vereniging*

†
Vroom aandenken aan
E. P. ALBERT SPEEKAERT
redemptorist

geboren te Vosselare 1-2-1915
geprofest te St.-Truiden 15-9-1933
priester gewijd te Leuven 25-9-1938
leraar aan ons college te Essen 1942-1974
overleden te Antwerpen 24-6-1982.

Epitaaf voor mijzelf

Voorbij in het tijdtellend uurglas
is nu de zandstraal
die mijn levensduur was.

Wat rest van al wat hier voltooid,
gepoogd werd of gepland,
van alles wat in bloed en geest
tot pijn werd of tot feest?

Doodstil dit handvol zand.

Mijn God,
wat weegt er in uw hand?
Alleen wat kaf,
of ook wat koren dat Gij hebt gewand?

Gij, die verreest,
Gij, die ons enig anker zijt geweest,
laat nu, het stroomgebied der hoop voorbij,
aan de tafel
van uw onuitsprekelijk beminnen
't uiteindelijk liefdefeest beginnen
tussen U en mij.

10-3-1981

De paters en broeders Redemptoristen,
De familie Speekaert - Van Steenkiste
danken voor uw blijken van deelneming
en voor uw gebed.

Drukk. Willy Verdonckt, Essen Tel.: 031/67 21 39

Bidprentje van E. P. Albert Speekaert
(Archiefphoto museum Rietgaverstede, Nevele.)

van de Kempische Schrijvers”, en „*De vereniging van de Katholieke Oost-Vlaamse Schrijvers*”.

Na 1957 kreeg hij ook de algemeene leiding over het H. Bloedspel te Brugge als opvolger van E.P. Boon. In 1962 werd hij aangesteld tot algemene supervisor van dit H. Bloedspel. Uiteindelijk stelde hij zelf zijn doodsprentje op.

Deze verdienstelijke man, geboren in ons heem, was een eerder bescheiden maar begaafd kunstenaar, die van officiële zijde weinig erkenning heeft gekregen. Daarom wil het Land van Nevele hulde brengen aan priester-dichter Pater Albert Speeckaert.

A. JANSSENS
Nevele, dag van de H. Remi 1983.

Voor dit artikel hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de vele gegevens en documentatie ons bezorgd door architect-expert Georges Speekaert (Gent), broer van de overleden priester, en door de juffrouwen Speekaert (Vosselare), waarvoor onze oprechte dank.

Uitgegeven werken van E. P. Albert Speekaert.

- Dichtbundels : *Het eenzame spoor*, Desclée De Brouwer, Brugge, 1943.
Elegische vreugden, De Kinkhoren, Brugge, Brussel, 1945.
Heemvaart, De Brug, Antwerpen, 1948.
Viator, De bladen voor de Poëzie, 1957.
Getijden en Diepzee, Desclée De Brouwer, Brugge, 1963.
- Toneelwerken : *Kerstmis aan de grens*, Desclée De Brouwer, Brugge, Bussum, 1954.
De verworpen hamer, TV.-spel, 1963.
(Bekroond met Visser - Neerlandiaprijs).
- Vertalingen : *Jezus in ons midden*. J. Schrijvers (uit het Frans vertaald), De Kinkhoren, Brugge, Brussel, 1945.
De Kruisweg, Henri Ghéon (uit het Frans vertaald), Desclée De Brouwer, Brugge, Bussum, 1956.
Een handvol aarde, (toneelspel naar novelle van Valère Depauw), gestencilde uitgave, 1954.

BIBLIOGRAFIE :

- A. DEBOUTTE (c.s.s.r.), *Pater Speekaert*, in *Geloof en Leven*, 25 maart 1964.
- F. VAN CAMPENHOUT, *Priester-dichter Albert Speekaert*, in *Kerkelijk Leven*, 11 november 1982.
- E. VERSTRAETE, *Pater Speekaert*, in *Gazet van Antwerpen*, 24, 25 en 26 december 1982.
- De arbeidsprijs in De Landwacht*, 1945.
- Een express-interview over de letterkundige arbeidsprijs 1945*, in *De Landwacht*, 1945.
- Pater Albert Speekaert*, in *De Graal*, 27 april 1982.

DE KAPEL VAN ONZE-LIEVE-VROUW

IN DE OOSTBROEK. (Nevele)

Ten oosten van het centrum van Nevele ligt een terrein *Oostbroek* genoemd. Bij sportliefhebbers is het vooral bekend door het schietbeluik van de „*Koninklijke Handboogmaatschappij Sint-Sebastiaan*” en het voetbalterrein van „*Sportkring Nevele*”. Ten noorden van de Oostbroek ligt het nieuw Nevels kerkhof ontwerp in 1968 door architect Geo Speekaert uit Gent. Dit kerkhof werd onder het bestuur van burgemeester Dr. J. Wannijn in 1971 in gebruik genomen. De ontwerper heeft het kerkhof zo geschikt dat de oude kapel van Onze-Lieve-Vrouw het middelpunt uitmaakt van de begraafplaats.

Nu de kapel grondig gerestaureerd werd, heeft de *Heemkundige Kring „Het Land van Nevele”* ze voorgesteld bij het „*Verbond van heemkundige kringen in Oost-Vlaanderen*” tot het bekomen van het diploma „geslaagde restauratie”, en past het nu in ons tijdschrift een artikel te wijden aan deze kapel.

De Oostbroek.

De naam Oostbroek is bijna zo oud als Nevele zelf.

Broek is een Germaans woord en betekent „vochtige - natte plaats, een soort moeras, gelegen langs het oosten van een plaats” (1).

De plaats is volledig gelegen in de Kalevallei, heeft zeer natte alluviale gronden, de bovengrond is zeer donker bruin-grijs, roestvlekken en ijzerconcentraties komen er dan ook voor, het onderliggend veen is slechts zelden zuiver (2).

Deze grote weide grensde ten oosten aan de Nieuwe Kale die noordwaarts naar Landegem vloeit, ten zuiden aan de Nederkale die van Deinze kwam, langs de Kattestraat vloeide en zo rond de zuiderkant van de Oosthoek een beetje verder in de Nieuwe Kale uitmondde.

Ten westen grensde de Oostbroek, vóór het graven van het Schipdonkkanal, aan de tuinen van de woningen gelegen in de *Meulenaerestraat*, later *Kernemelkstraat*, nu *A.C. Van der Cruyssenstraat*.

Langs deze zijde kan men heden nog het hoogteverschil zien : de tuinen liggen 0,8 à 1m hoger dan de Oostbroek.

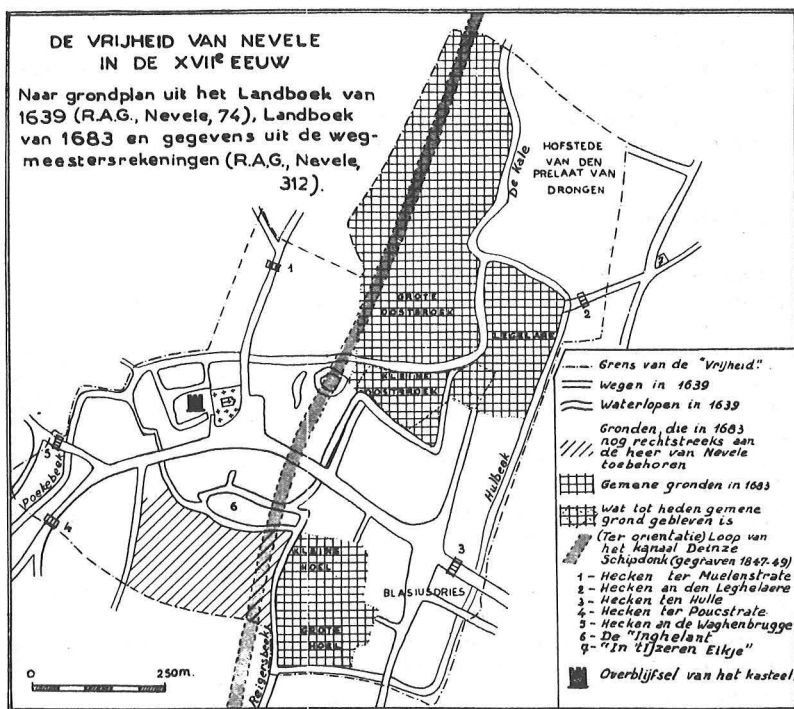
Ten noorden paalde de *Oostbroek* aan de weiden langs de Kale.

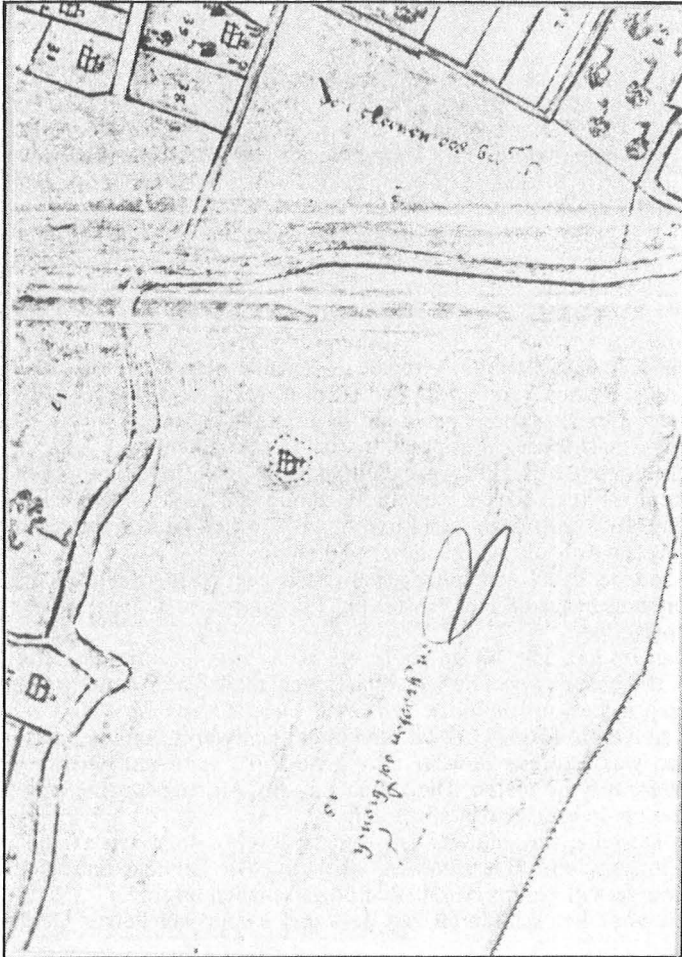
De Oostbroek werd door de loop van de Oude Kale of Poekebeek midden door gesneden. Zo kan men in oude geschriften lezen over de *Grote - en Kleine Oostbroek*. De *Grote Oostbroek* lag ten noorden van de Oude Kale en de *Kleine Oostbroek* ten zuiden ervan. De eerste had een uitgestrektheid van 12 bunder 300 roeden, de kleine telde een oppervlakte van 2 bunder en 700 roeden (3).

Later zien we dat uit de *Oostbroek* regelmatig gedeelten genomen werden. Zo is in 1682 de *Grote Oostbroek* nog 11 bunder en 300 roeden en de *Kleine Oostbroek* nog 1 bunder en 153 roeden groot (4).

Deze grote plaats was een natte *vrij-weide*. De ingezetenen van de *Stede en Vrijhede van Nevele* hadden het (voor)recht er hun schapen geiten, varkens en runderen te laten grazen. De bewoners van *Nevele buiten* dienden een kleine vergoeding te betalen. Al de dieren werden 's avonds op stal gezet, gedurende de dag werden ze bewaakt of gehoed door een wachter of hoeder, ook de *koewachter* genoemd.

Het is dan ook deze koewachter of veehoeder die iets te maken had met de kapel van Onze-Lieve-Vrouw in de *Oostbroek*.





Oudst bekende afbeelding van de kapel in het renteboek van 1639.
(Archiefmuseum Rietgaverstede, Nevele.)

Een gedeelte van het *dreefken* vindt men nu nog terug in het straatje dat naar de tuin leidt van de kinderen Van Haver. Regelmatig werden er herstellingen gedaan aan de kapel. In 1731-1732 (11) herstelt Pieter Van Renterghem de kapellebrug, de hekken op de brug worden geschilderd met 8 potten *lijnsaet* olie, door Geeraert van Doorneveld. Joannes Martens delft het *Walleken* verder uit rond de *kapelle*.

Voor de feestdag van Onze-Lieve-Vrouw werd de kapel flink gewit met kalk die Joannes Van Donk leverde.

Pieter de Raedt en Pieter van Hulle werden belast met het vellen en zagen van enkele bomen voor herstellingswerken.

Toen jaren later de Fransen hier hun intrede deden werden kerken gesloten, kerkelijke goederen verkocht en de kapel werd tot woning omgevormd. Dit bleef zo de hele Franse tijd en verhinderde de verkoping of vernieling van de kapel (12).

Die bewoning van de kapel moet vele jaren hebben geduurd. Jaren na de onafhankelijkheid van ons land teisterde in 1832 de *Cholera Morbus* de streek van Nevele (13). Het gemeentebestuur van Nevele trof snel maatregelen, zo werd in zitting van 4 juni 1832 het volgende goedgekeurd : *art 1. een woning gelegen binnen deze gemeente in den Oosthoek, eertijds een kapelle geweest en nu tot hospitaal ingericht* ; er werden 8 bedden geplaatst. Omstreeks 1850 werd de kapel, na woning en hospitaal geweest te zijn, terug tot bidplaats omgevormd. Enkele herstellingen werden uitgevoerd : voor de ingang kwam een spitsdakje rustend op 4 zware pilaren, die steunden op arduinen platen met vierkante basis. Het dak was belegd met pannen (14).

Een twintigtal jaar later moest men de kapel weer onder handen nemen.

In 1871 werden grotere verbouwingen uitgevoerd, de voorgevel werd afgebroken, de kapel werd 2,40 m langer gemaakt ; in dit nieuwe gedeelte kwamen langs beide zijden nog 2 vensters bij. Een nieuwe voorgevel werd opgetrokken, daarin kwam een heel nieuw portaal met gesloten zijkanten, het zadeldak was afgedekt met schaliën (15).

De oude kapel was 6,15 m lang, het baksteenformaat was 24 x 11 x 4,5 cm. Het nieuw gedeelte was 2,40 m lang, het portaal 2,32 m, het baksteenformaat was 21 x 9,5 x 5,5 cm.

Toen alles in kannen en kruiken was werd de vernieuwde kapel ingezegend door de bisschop van Gent. Een duizendkoppige menigte woonde de plechtigheid bij, de gelovige menigte riep luid „Leve Pius IX, Leve Monseigneur de bisschop”. Z.E. Heer G. Van de Perre, pastoor-deken van Nevele, stuurde na de plechtigheid een telegram naar Rome, gericht aan Kardinaal Antonelli. Hierin schreef de pastoor-deken dat er vijfduizend pelgrims te Nevele waren om te bidden tot Onze-Lieve-Vrouw en om haar zegen af te smeken voor de Paus en de H. Kerk. Het volk knielde neer om de pauselijke zegen te ontvangen. Diep getroffen stuurde Kardinaal Antonelli een telegram terug aan de pastoor-deken Van de Perre (16).



De kapel in 1903.
(Archiefphoto museum Rietgaverstede, Nevele.)

Begin deze eeuw werd de kapel herschilderd door Theophiel Mesure en Theodoor Janssens, beide leerlingen van de St.-Lucasschool van Gent. In 1918 lag Nevele 2 weken lang in de frontzone, er werd door de beschietingen heel wat schade aangericht.

Ook de Oosthoek bleef niet gespaard. Enkele huizen en de gemeentelijke tekenschool die dicht bij de kapel lagen waren totaal vernield. De kapel leed schade aan de muren, de beelden en de glasramen. Omdat ook de kerk vernield was moest deze eerst dringend hersteld worden.

Het zou tot eind 1929 duren vooraleer de kapel zo ver zou hersteld zijn dat er van herschilderen kan worden gesproken. In 1931 was het zover, Joseph Janssens uit Gent voerde de schilderwerken uit. Maar lang zou het weer niet duren, want in 1940 lag Nevele weer eens 4 dagen in de gevechtszone. Vier ommegangsbeelden werden vernield, glasramen en ingangsdeur beschadigd.

En weer duurde het tien jaar vooraleer alles hersteld en geschilderd was. De Nevelse familie Blomme bekostigde al de werken en schonk aan de kapel nieuwe bidstoelen.

Als hulde en dank werd voor deze familie een plaat opgehangen in de kapel. De plaat meet 35 cm x 30 cm en de tekst luidt : „In memoriam familiae Blomme quare per decursum annorum dilexit hujus domus decorem (sic). Anno Sancto 1950”.

Het schilderwerk werd uitgevoerd door schilder August Van Gampelare uit Nevele.

Toen in 1971 het nieuw kerkhof in gebruik werd genomen deed het college bestaande uit burgemeester Wannyn en de schepenen Van Haver en Schelstraete enkele herstellingen uitvoeren. Het dak kreeg nieuwe schaliën en het *torenken* werd vernieuwd. Maar 10 jaar later bleek dat deze oude kapel eens grondig diende gerestaureerd te worden, wilde men ze voor het nageslacht bewaren.

De kapel als bid- en bedevaartplaats.

We hebben in het begin gelezen dat er sprake was van een Lieve-Vrouwbeeldje. Eens de eerste kapel gebouwd, werd het beeldje erin geplaatst om door de gelovigen vereerd te worden. In 1667 werden heel wat zaken aangekocht voor het versieren van het Onze-Lieve-Vrouwbeeld en de kapel, o.m. *blomtakskens en silverpapier, van bloempotten en een belle*. De Penitentenzusters van Nevele leverden een *schapelier* ; bij Petrus Geldolf werden vier *autarkandelaren* en 8 bloemtakken aangekocht. Het altaarbeeld werd gemaakt door Allygonde Tytgat.

In 1731-1732 werden *syde galonnen en taille* geleverd.

Joannes De Rudder sneed vier voeten voor de bloemtakken ; het Onze-Lieve-Vrouwbeeld kreeg een nieuwe sluijer vervaardigd door Marie-Livine Vercauteren. Aan *meester silversmit* Simon-Ludovicus Dellevaux uit Gent werd voor 25 pond een *silveren ciborie* aangekocht.



Historisch beeld van O.-L.-Vrouw van zeven Weeën gemaakt omstreeks 1870.
(Archiefphoto museum Rietgaverstede, Nevele.)

De inkomsten kwamen hoofdzakelijk van de giften van de gelovigen ; in 1667 ging men zelfs rond met een schaal. In 1669-70 werd er een blok geplaatst waarin de gelovigen hun giften konden storten. In 1672 waren de ontvangsten in de blok 15 pond 5 schell. groot, waaruit men kan afleiden dat de kapel heel druk bezocht werd. Op 3 juli 1671 werd een missaal aangekocht en geplaatst op het altaar van de kapel.

Na de inwijding van 1874 had jaarlijks een grote bedevaart plaats, elke zondag was de kapel geopend. De jaarlijkse processies gingen naar de Onze-Lieve-Vrouwekapel waar de zegen gegeven werd met het Allerheiligste. Nu is de kapel op zondagnamiddag geopend, wekelijks komen de vereerders van Maria er bidden. Jaarlijks in de meimaand trekken honderden in processie naar de Onze-Lieve-Vrouwekapel in den Oosthoek.

Verdienstelijke inwoners

Wil men de bedevaarders ontvangen, dan moet de kapel toegankelijk zijn. De eerste vermelding hiervan vinden we in 1670, toen hield de huisvrouw van Jan Heyskens de kapel open. In 1731 was Steven Willems *capellemeester van de Capelle van Onze Lieve Vrouwe in den Oosthoek, binnen de stede en de vrijhede van Nevele (18)*.

Vanaf het begin van deze eeuw tot heden hebben verdienstelijke vrouwen elke zondagnamiddag de kapel opengehouden, bidden samen met de gelovigen de paternoster, laten kaarsen branden, aanvaarden de offergaven en verkopen er de ex-voto's om genezing af te smeken voor mens en dier. De ex-voto's zijn afbeeldingen, eerst in zilverplaatjes, later in bijenwas. Ze stellen een hoofd, arm, borst, hart, been, voet en tanden voor ; voor de zieke dieren zijn het een paard, rund, varken, schaap, geit, hond, konijn en duif. Tegen kinderziekten wordt de ex-voto van een kindje geofferd. Van begin van deze eeuw tot de jaren 30 was Leontiene Dobbelaere de kapelbewaakster, daarna kwam Irma Dankaert, opgevolgd door Margriet en Maria Moens. Heden zijn het Clara De Ketelaere en Clara Van Maldegem die elke zondag de kapel openen. Sinds 1970 geeft het museum Rietgaverstede een speciaal vaantje uit als aandenken aan de kapel van de Oostbroek.

Het Onze-Lieve-Vrouwebeeldje

In de legende en de eerste documenten wordt een Lieve-Vrouwebeeldje genoemd maar bijzonderheden over het beeldje zijn niet bekend. Wel verneemen we dat er in bepaalde jaren een nieuwe sluijer aangekocht werd en dat het met een *schapelier* omhangen werd, maar over het beeld zelf spreekt men geen woord. Was het in hout of een ander materiaal ? Welke afmetingen had het ? Dit blijft een eeuwige vraag.

Het huidige beeld stelt de Onze-Lieve-Vrouwe van Zeven Weeën voor, een zittende madonna met de overleden zoon Gods op de schoot. Tijdens de



De kapel na de restauratie in 1982.
(Archieffoto museum Rietgaverstede, Nevele.)

restauratiewerken van 1982 had ik het geluk - op vraag van mevrouw W. Dias-Arnauw, die de restauratie zeer ter harte nam - het beeldje samen met de torennis te kunnen wegnemen voor de duur der werken. Ik kon dus het beeldje na een grondige schoonmaakbeurt onderzoeken. Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën is 24 cm hoog ; de drievoudige voet is belegd met parels en geschilderd in blauw, rood, goud en wit, deze voet is uitgevoerd in Riga-den. Het beeldje zelf is lindehout, goed bewaard en vrij van kevers of kevergangen. Het is net zoals de voet beschilderd met blauw, rood, goud en wit. Op het kleed van Maria prijken gekleurde parels, achter het beeld staat een geelkoperen plaat uitlopend vlammeende stralen, ook de plaat is belegd met parels. De torennis waarin het beeldje staat is beschilderd en het hout is Riga-den. Als men nu de hele constructie bekijkt (gebruikte nagels, schroeven), kan men gerust besluiten dat het beeld dagtekent uit de laatste helft van de vorige eeuw. Het zou best kunnen en alles wijst er trouwens op dat het nieuw gemaakt werd voor de inwijding van 1874. Vermelden we nog dat het Onze-Lieve-Vrouwbeeld mee gedragen werd in 1974 te Lede bij Aalst. Daar had een 560-jarige jubelprocessie plaats waar 15 historische Onze-Lieve-Vrouwbeelden werden mee gedragen.

De restauratie 1982

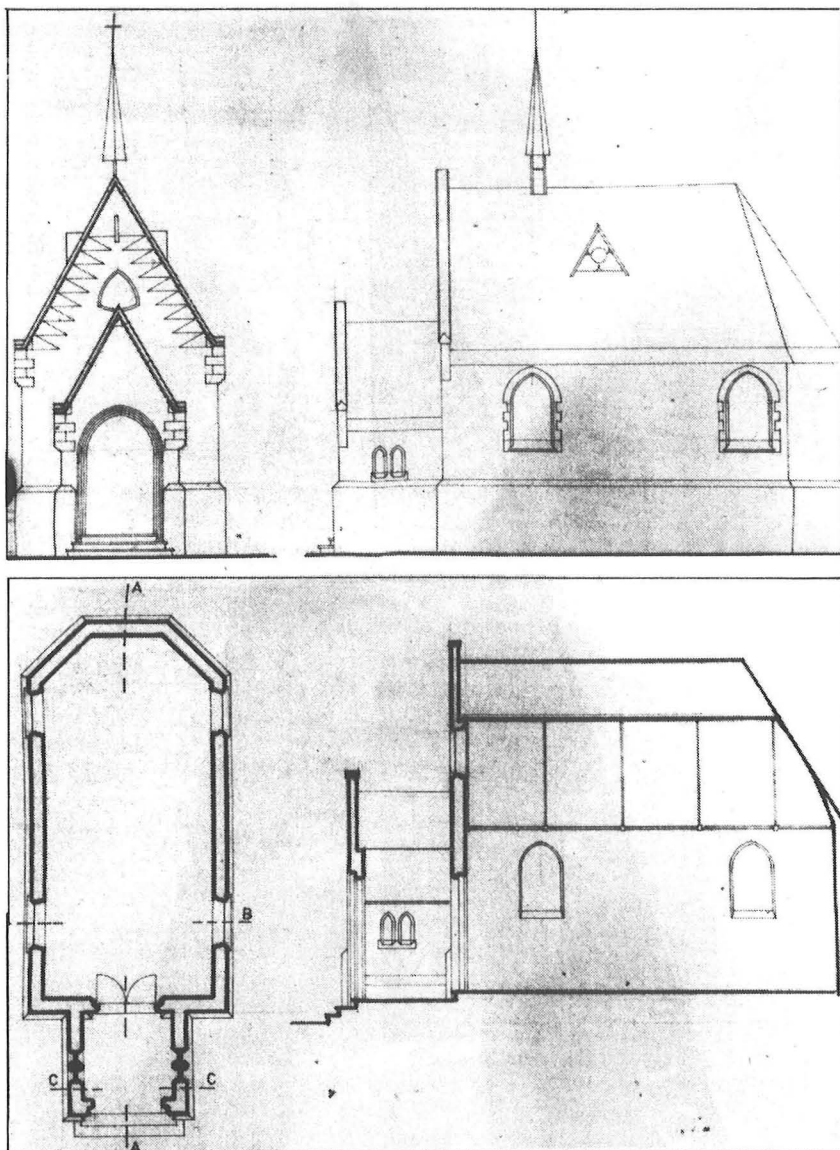
Na de kleine en hoogstnodige herstelling van 1971 moest de kapel eens grondig gerestaureerd worden. De kapel in feite is eigendom van de gemeente. Na talrijke tussenkomsten van de heer Jules Schelstraete en door het voortdurend aandringen van Mevrouw Gh. Dias-Arnauw kwam er schot in de zaak. Tijdens een bijeenkomst van het gemeentebestuur onder burgemeester A. Van Speybroeck en met pastoor Tieleman werd besloten dat het gebouw zelf zou gerestaureerd worden op kosten van de gemeente, terwijl de binnenafwerking voor rekening kwam van de parochiale werken. Een restauratiedossier werd in 1979 opgemaakt door architect Walter Haelvoet uit Nevele, die ook de werken leidde. In 1981 kon de restauratie van start gaan.

Het herstellen van de blauwe hardsteen aan de gevel (18,40m), het reinigen, bijwerken en opvoegen van de gevels (151m²), het plaatsen van trekroeden en ijzerwerk en het plaatsen van ankers werd uitgevoerd door het technisch personeel van de gemeente Nevele.

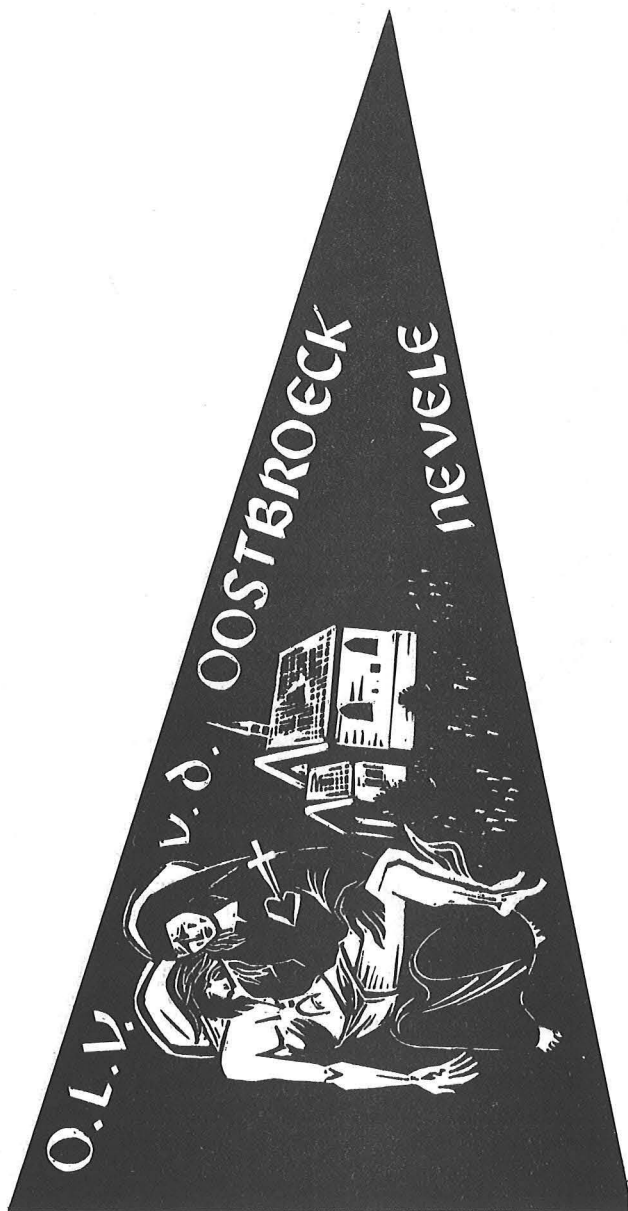
Een bijzonder bestek werd door de architect opgemaakt op 11 april 1980 voor het vervangen van de 5 glasramen in lood. Het glas moest Duitse antiek zijn gevat in lood, verstevigd met staaldraad en geplaatst tussen geelkoperen hechtingen. De gemeente wees de werken toe aan de firma H. Mortier uit Melle. Met het reinigen van de omgeving en het kappen van de grote sparren was de taak van het gemeentebestuur afgelopen.

Ondertussen had pastoor Tieleman van Nevele met de hulp van mevrouw W. Dias-Arnauw en de juffrouwen Clara De Ketelaere en Clara Van Maldegem giften ingezameld om een deel van de werken te kunnen betalen. Het

Plannen uit het restauratiedossier van de kapel,
opgemaakt door architect Walter Haelvoet, Nevele.



Grondplan en doorsnede A - B



dient ook gezegd, dat heel de parochie achter het plan stond en op korte tijd beschikte men over een aanzienlijke som.

Eerst werden de muren droog gemaakt, daarna volgde het herstellen van het pleisterwerk, het reinigen van de houten gewelven, de muren, de kastjes en het altaar, het reinigen van de ingangdeur, het herstellen van de muurschilderijen en plaatsen van plinten.

Eindelijk was half mei 1982 alles gereed en op de hoogdag van 20 mei 1982 vertrok uit de kerk van Nevele een grote processie naar de kapel in de Oosthoek. De heemkundige kring „Het Land van Nevele” heeft bij het „Provinciaal Verbond voor Heemkundige Kringen” voorgesteld deze restauratie te bekronen als „geslaagde restauratie”.

A. JANSSENS

Nevele, dag van H. Thomas 1983.

BIJLAGE

Lijst van de personen en firma's die aan de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën werken hebben uitgevoerd :

N.V. Dry Works,	Brussel,	droog maken van muren ;
P.V.B.A. Barra,	Zulte,	schilderwerken ;
Hervé Hertoge,	Nevele,	smeedwerk ;
Jozef Duym,	Zulte,	witsteen ;
Gaston Dobbelaere,	Nevele,	meubelen opkuisen ;
Etienne Dhont,	Nevele,	pleisterwerken ;
H. Mortier,	Melle,	glasramen ;
A. Janssens,	Nevele,	historische beelden en altaartorentje restaureren ;
Technische dienst en personeel van de gemeente Nevele.		metsel-, voeg- en opkuiswerken.

BRONNEN

1. M. GYSSELING, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland vóór 1226*, 1960, deel II, blz. 765.
2. R. TAVERNIER, H. VANDENHOUDT, *Bodemkaart van België*, deel Nevele 54 E met verklaring, blz. 57-61.
3. R. VAN DEN ABEELE, *De Vrijheid van Nevele*, in *K.O.K.*, Deinze, 1950.
4. Archief Rietgaverstede Nevele, Landboek Nevele 1683.
5. Kerkarchief Nevele, Liber memorialis (meegedeeld door pastoor-deken E. Bessems in 1941).
6. Rijksarchief Gent, Nevele 74, Renteboek Nevele 1639-40.
7. Liber memorialis ...
8. F. DE POTTER, J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten van de provincie Oost-Vlaanderen*, deel VI Nevele, 1876, blz. 88.
9. Rijksarchief Gent, Ontvangboek van de Onze-Lieve-Vrouwkapel in den Oosthoek binnen de stede en vrijhede van Nevele. (Oud gemeentearchief, nr. 13)
10. Landboek van 1683.
11. Ontvangboek ...
12. F. DE POTTER, J. BROECKAERT, *a.w.*
13. Gemeentearchief Nevele, gemeenteraadsverslagen van Nevele, 4 juni 1832.
14. Liber Memorialis.
15. Liber memorialis.
16. Kerkarchief Nevele, Liber memorialis, supplement van 1874.
17. Ontvangboek ...
18. Ontvangboek ...
19. Restauratiedossier van de kapel.

Met dank aan architect Walter Haelvoet die ons de dossiers en de plannen ter inzage gaf.

MEIGEM IN HET WERK VAN CYRIEL BUYSSE.

Het moet ons niet verwonderen dat de gemeente Meigem dikwijls te herkennen is in bepaalde werken van Cyriel Buysse.

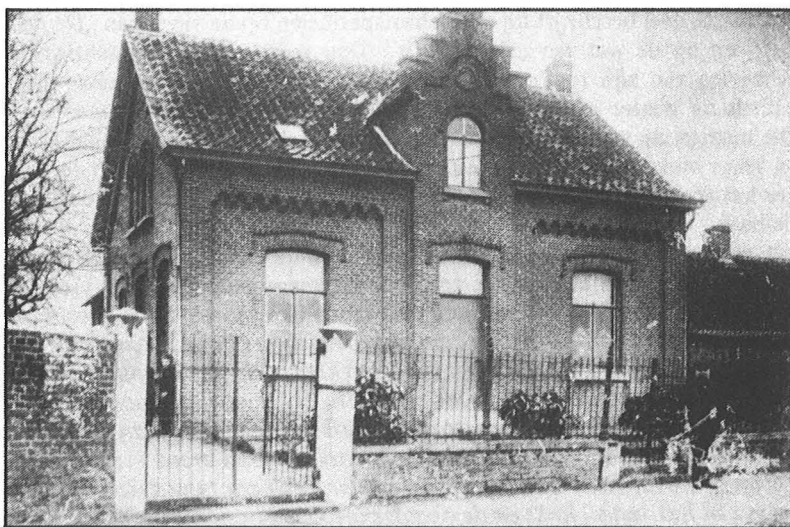
Meigem was een buurgemeente van Nevele en de familie Buysse-Loveling had bepaalde familiebanden met de familie Van Wonterghem (1) van Meigem. Virginie Lovelings grootvader, Emmanuel Comparé (1750-1836) huwde Rosa-Marie Van Wonterghem (Meigem 1763-Nevele 1843).

Bij de de huldiging van Virginie Loveling in 1912 te Gent, stuurde Elodie Van Wonterghem (Meigem 1852 - Gent 1919) een huldekaartje met volgende tekst : „*E. Van Wonterghem, overste van 't Convent ter Bloemen, heeft de eer hare geachte nicht Virginie Loveling hulde en gelukwensen toe te sturen op deze schone feest. Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw 185 Gent.*”

In zijn novelle *De roman van de schaatsenrijder* verschenen in 1918 bij de *Maatschappij voor Goede en Goedkope Lectuur te Amsterdam*, geeft Cyriel Buysse een romantisch stukje natuurbeschrijving ten beste over Meigem. In het eerste deel beschrijft hij zijn schaatsperikelen op de vijver van „*De lusthof*” en op de wal van „*Armenhuis*”. Dan volgt een schilderachtige beschrijving van zijn roeitochten tijdens de zomer en zijn schaatsavonturen tijdens de winter in het gebied dat hij noemt „*De meilegemse meersen*”. Dit moeten de weiden geweest zijn langs het Schipdonkkanaal vanaf Nevele, langs Meigem tot Zeveren en Deinze. Door deze weiden stroomde vroeger het *Nevels Vaardeken* en meer naar Zeveren toe loopt nu nog de Kaandelbeek.

Dit gebied overstroomde regelmatig en vormde een ideale plaats om te roeien en te schaatsen. In het volgende fragment geeft Cyriel Buysse een mooie beschrijving van dit nu nog zeer landelijke gebied. *Even voorbij de Lusthof, achter een soort van dam waarover dwars door het weiland een steenweg liep (het Meigems kasseiken) strekten zich ver en wijd de Meilegemse meersen uit. Ik heb steeds een grote liefde gevoeld voor de Meilegemse meersen. Iets - ik weet niet wat - heeft mij daar altijd, van kindsbeen af, aangetrokken en trekt mij nu nog aan. Het waren breed - uitgestrekte weilanden, met verre bomen aan de eender ; gelegen tussen de begroeiende berm van het kanaal links en de opvolgende landauwen rechts, als een wijd en stilglanzende groen meer onder de schone, hoge hemel. De strakke lijn langs het kanaal met de evenwijdig van elkaar gespatieerde bomen, had*

(1) De familie Van Wonterghem telt nog heel wat afstammelingen die niet meer in Meigem wonen. Zuster Kristina (Magda Van Wonterghem) thans (1983) directrice van de Sint-Trudo-abdij van Male te Brugge, is nog een van die afstammelingen.



Het schoolhuis van Meigem ten tijde van „Meester Gevers“. Het werd in 1861 opgetrokken en bestond toen uit woonhuis, een klaslokaal en één kleedkamer en werd ook gebruikt voor toneelopvoeringen. Het jongentje op de hoek links is Valère De Bruyckere.

geen bijzondere beking, maar de andere zijde, naar de velden toe, was een en al liefdelijke poëzie. Daar goldén korenakkers, daar somberden bossen, daar strekten sich dreven uit tot ver in 't land ; daar waren intieme hoekjes die steeds zonnelachten, daar stonden huisjes en boerderijtjes als geschilderd : rose, gele, groene, met pitoreske strodaken en blinkende ruitjes ; en er lagen twee kleine dorpen aan de rand : Meilegem-Noord en Meilegem-Zuid, elk met een ouderwets kerktorentje, het ene grijs, het andere wit, die wijd over de bomen, de landouwen en de weiden heen, als 't ware reikhalzend en een beetje naïjverig, van verre naar elkaar stonden te kijken. Met een klein beetje kennis van de streek kunnen we gemakkelijk de twee dorpjes situeren : Meilegem-Noord moet het huidige Meigem en Meilegem-Zuid moet Zeveren geweest zijn, nu twee fusiegemeenten van Deinze. De voorliefde van Buysse ging naar Meilegem-Zuid, want daar woonde Tieldeken, de dochter uit de herberg „'t Gemeentehuis”. Tieldeken was enkele jaren ouder dan Cyriel, zij 24 hij 19, maar toch deed ze zijn hart sneller kloppen. Het is dan ook niet te verwonderen dat hij in zijn *Roman van de schaatsenrijder* de sentimentele toer opgaat, hoewel hier ook, naar het einde toe, de realiteit aan bod komt in de persoon van *Boerke van Meilegem* zijn concurrent in het schaatsen en in ... de liefde.

In de novelle *Meester Gevers* is Meigem duidelijk de plaats van de handeling. Het schrijven over *Meesters* zit de familie Buysse blijkbaar in het bloed. Rosalie Loveling schreef *Meester Huyghe* (Francies Meganck), Virginie Loveling schreef *Meester Neyrinck* en Cyriel Buysse schreef *Meester Gevers*. Het is over deze laatste dat we het zullen hebben. Deze novelle werd gepubliceerd in 1909 bij de Nederlandse uitgever van Dishoek te Bussem, hoewel de feiten zich voordeden tijdens de schoolstrijd van 1879-1884. Het boekje verschijnt met een bandversiering van Herman Teirlinck onder de titel *'k Herinner mij ...* Het bevat de novellen *Meester Gevers*, *De terugkomst* en het nog niet gepubliceerde *H.P. Burkes, junior*. Buysse schrijft zelf dat het werkelijk gebeurde, maar natuurlijk enigszins gefantaseerde en gestyleerde herinneringen zijn.

Wij beperken ons hier tot de novelle over Meester Gevers. De gebeurtenissen spelen zich af in Meigem, tijdens de schoolstrijd. Toen was de jonge Buysse bediende van de burgerlijke stand in Nevele. Hij zal die functie blijven vervullen tot eind 1884. In 1885 heeft hij bijna zonder verpozen het werkje *Sophie* van zijn tante Virginie Loveling gelezen. Deze roman, voltooid op 16 augustus 1885, was geïnspireerd op de schoolstrijd te Nevele en omgeving.

Misschien heeft het lezen van dit boek hem aangezet tot het schrijven van het aangrijpend verhaal van Meester Gevers, die toen onderwijzer was in Meigem. De werkelijke naam van Meester Gevers was Désiré Wauters, geboren in Aarsele in 1850 en gestorven te Nevele in 1888. Hij werd in



E. H. Eeuwaert (° Krombeke 1801 - † Meigem 1882), pastoor van Meigem (1849 tot 1880) ten tijde van „Meester Gevers“.

Meigem benoemd door het toenmalige gemeentebestuur op 18 februari 1874, in opvolging van Joannes Van Bergen, die overleden was. Désiré Wauters was gediplomeerd in de bisschoppelijke normaalschool van Torhout. Hij was hulponderwijzer geweest in Wevelgem. Hij was ongehuwd en kwam het schoolhuis bewonen met zijn oude vader en zijn jongere zuster. Het schoolhuis, samen met één klaslokaal waren in 1863 nieuw opgebouwd (2). De laatste bewoner was ondergetekende, die het als schoolhoofd betrok van 1948 tot 1981.

Maar laten wij terugkeren tot honderd jaar geleden en de toestand ter plaatse eens bekijken. Meigem was toen een landbouwgemeente met 1250 inwoners. Buiten de landbouw was er weinig of geen werkgelegenheid. Wel waren er een brouwerij, 3 windmolens en 3 jeneverstokerijen. Men voelde nog steeds de nasleep van de aardappelplaag (mislukking van de teelten van 1845 tot 1850) en van de teleurgang van de huisnijverheid (vlasspinnen en lijnwaad weven).

In 1850 werd een poging tot industrialisering ondernomen, toen in het huis Lemmens een bretellenfabriek opgericht werd, die echter na enkele jaren naar Deinze verhuisde. Van 1872 tot 1888, dus tijdens de schoolstrijd was Serafien De Poorter burgemeester. Schepenen waren August Martens en Charles De Bruycker. Gemeentesecretaris was Bernard Dierick (1812-1881) notaris te Nevele. In 1880 vierde hij te Meigem zijn gouden ambtsjubileum met feestelijkheden die drie dagen duurden. In 1882 wordt hij opgevolgd door Hippoliet Naessens, die klerk was bij notaris Dierick. Jan Francis Tessely, eveneens van Nevele, was gemeenteontvanger. Hij wordt in 1883 opgevolgd door Octaaf Van Wassenhove (1857-1939) die onderwijzer was aan de katholieke school die opgericht was in het nieuwe klooster. Pastoor te Meigem was E.H. Eeuwaert, van 1849 tot 1880. In 1880 geeft hij zijn ontslag en wordt opgevolgd door E.H. J.R. Verhellen. Pastoor Eeuwaert sterft te Meigem op 16 mei 1882 ; hij was 31 jaar pastoor geweest te Meigem.

Wat was nu die beruchte schoolstrijd ? Tot 1879 was het godsdienstonderwijs verplicht in alle scholen en stond onder toezicht van de plaatselijke geestelijkheid.

Tijdens de verkiezingen van 1878 behaalden de liberalen echter de meerderheid in het landsbestuur. Zij stemden een nieuwe wet die ongeveer op het volgende neerkwam :

- (2) Dat schoolhuis bestaat nu nog. Er werd in 1920 één verdieping aan toegevoegd en ook werd er een klas bijgebouwd. Het doet nu dienst als opbrengsthuis en de klassen zijn omgevormd tot het ontmoetingscentrum „Reigersnest“. Ook de openbare bibliotheek is er nu ondergebracht. Alles is eigendom van de stad Deinze.

1. Alle gemeenten moeten een rijkslagere school oprichten en mogen geen subsidies meer toekennen aan vrije scholen ;
2. Op het leerprogramma komt geen godsdienstonderricht meer voor, althans niet als verplicht vak ;
3. De gemeente benoemt nog steeds de onderwijzers, die voortaan echter gediplomeerden van een officiële normaalschool moeten zijn.

Geweldige beroering in het land ! De gemeentescholen kregen al rap de naam van *Geuzescholen* en overal werden met eigen middelen katholieke scholen opgericht die hun personeel zelf moesten betalen. Zo gebeurde ook te Meigem. Désiré Wauters werd voor de keuze gesteld : ofwel de gemeenteschool, nu de school zonder God, verlaten en overlopen naar de katholieke school, ofwel blijven en de geweldige druk trotseren van zijn omgeving. Hij kiest voor dit laatste en het zijn de zware gewetensstrijd en de talrijke perikelen van deze man die in de novelle van Cyriel Buysse beschreven worden.

We zetten de voornaamste gebeurtenissen nog eens op een rijtje :

1875 : Benoeming van Désiré Wauters tot onderwijzer. Hij heeft 69 jongens en 35 meisjes in de klas.

1879 : Begin van de schoolstrijd. Désiré Wauters wordt voor de keuze gesteld door de pastoor. Hij verkiest in de gemeenteschool te blijven. Marie-Thérèse Eeuwaert, zuster van de pastoor, laat in Meigem een huis met schoollokalen bouwen op haar eigendom. Kouterweg 2. Dit wordt dan het huidige klooster.

1880 : De gemeenteschool telt nog slechts enkele leerlingen.

Bijna alle kinderen gaan naar de katholieke school in het klooster.

1884 : Het gemeentebestuur vraagt om ontslagen te worden van de verplichting tot het houden van een gemeenteschool. Désiré Wauters wordt in beschikbaarheid gesteld. De katholieke school wordt aangenomen en Octaaf Van Wassenhove wordt er aangesteld tot het geven van onderwijs aan de kinderen van beide geslachten.

Op 31 december 1884 zijn er 4 jongens ingeschreven in de gemeenteschool en 79 jongens en 45 meisjes in de katholieke school.

1885 : Einde van de schoolstrijd. De katholieken behalen opnieuw de meerderheid in het landsbestuur. Marie-Thérèse Eeuwaert richt de meisjesschool op in het klooster en Octaaf Van Wassenhove wordt onderwijzer in de afgeschafte gemeenteschool, die nu een aangenomen school wordt. Désiré Wauters wordt afgezet en moet het schoolhuis verlaten. Octaaf Van Wassenhove komt het schoolhuis bewonen. Hij wordt op pensioen gesteld in 1921 en opgevolgd door zijn zoon Richard Van Wassenhove (Meigem 1885 - Vosselare 1953). Désiré Wauters, alias Meester Gevers, gaat naar Nevele wonen. Daar werd hij voorzitter van de liberale fanfare „*Voorwaarts*”. Hij is er in 1888 heel jong gestorven. De liberalen van de streek

beschouwden hem enigszins als martelaar van de schoolstrijd. De liberalen van Nevele hielden vurige lijkreden bij zijn begrafenis. Onder andere Bernard Pattijn, liberaal schoolhoofd, Emma Dauwels, een jonge Gentse studente, Emiel De Smet namens de liberalen van Deinze en Cyriel Buysse, namens de literaire kring „*Le caveau*”. Dit was een vriendenclubje, in 1888 door Buysse gesticht, van mensen uit Nevele en omgeving. Bij gebrek aan echte literaire belangstelling en talent bij de meeste leden, is de hele onderneming slechts van korte duur geweest.

A. BAUWENS

GERAADPLEEGDE WERKEN :

- J. TAELEMAN, *Cyriel Buysse „Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele”*, in *Monografieën van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”*, I, 1972.
- J. VAN DE CASTEELE, *De Virginie Loveling-hulde in 1912 : Nevele wou niet achterblijven*, in *Monografieën van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”*, II, 1974.
- Cyriel Buysse 1959-1932. Album samengesteld ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van zijn overlijden*, Gent, 1982.

„HET LAND VAN NEVELE” 1982, Jaargang XIII.

INHOUDSANALYSE

AUTEURSLIJST

- M. DEBRABANDERE, De vlasslijting in het Land van Nevele, blz. 109-114.
- A. DULIE (vertaling en naschrift van J. VAN DE CASTEELE), Een hulde aan Herman Meganck, een bekend Jezuiet te Nevele geboren, blz. 16-26.
- A. JANSSENS, De heerlijkheid *Het Poucksche* binnen Nevele, blz. 106-108.
- A. JANSSENS, Iets over Hansbeekse „Schietspoelen”, blz. 127-128.
- A. JANSSENS, Een steentijdvondst te Nevele, blz. 129.
Ledenlijst 1981, blz. 304-311.
- J. LUYSSAERT, Documentatiecentrum „Het Land van Nevele”. Aanwinsten 1981, blz. 45-47.
- J. LUYSSAERT, „Het Land van Nevele” 1981, jaargang XII (Inhoudsanalyse), blz. 48-51.
- L. NEYT, Twee verdwenen herbergen te Merendree, blz. 27-44.
- L. NEYT, Het kasteel van Merendree, blz. 96-105.
- L. NEYT, Merendreese dorpsgebeurtenissen uit vroegere eeuwen, blz. 115-126.
- J. VAN DE CASTEELE, Een merkwaardig Nevels handschrift uit de eerste helft van de XVIe eeuw, blz. 3-15.
- J. VAN DE CASTEELE, Elektriciteit en spionage te Nevele in Wereldoorlog I, blz. 65-95.
Verslagen, blz. 54-61, 136-136, 300-303.
- H. VERVAEKE, Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657), blz. 143-299.
Voor u gelezen, blz. 52-53, 130-134.

BOEKBEoordelingen

- A. DE KE, *De Piloot*, blz. 134.
- C. GOEME, *Staten van Goed van de Baronie Nevele*, blz. 130-134.
- F. MICHEM, *Vinkt, 176 jaar bestuurlijke zelfstandigheid 1800-1976*, blz. 52-53.

ILLUSTRATIES

- Ingenieur Henri-Jozef DE CLERCQ, (1875-1933), kaftfoto bij nr. 2.
- Doorsnee van een petroleummotor. Tekening van ir. DE CLERCQ, blz. 78.
- Doorsnee van de kast die in het bureau stond van ir. DE CLERCQ te Nevele, blz. 93.
- De bakkerij van M. De Meyer te HANSBEKE, blz. 128.
- Bidprentje van Joannes-Livinus MEGANCK, blz. 26.
- Bidprentje van Herman MEGANCK, blz. 22.
- Herberg „Het Lammeken” te MERENDREE, huidige woning vóór de restauratie, blz. 27.
- Fragment uit de Popp-kaart van MERENDREE, met o.m. het Lammeken en den auden Thol, blz. 28.
- Herberg „Het Lammeken” te MERENDREE : huidige woning na de restauratie, blz. 29.
- De verdwenen herberg „den auden Thol” te MERENDREE, huidige woning, blz. 35.
- Het huidige kasteel van MERENDREE met hek en stenen stijlen, blz. 97.
- MERENDREE anno 1840, uittreksel uit kadastraal plan door P. C. Popp, blz. 99.
- De neo-gotische kapel bij het kasteel van MERENDREE, blz. 100.
- NEVELE, Tieltstraat anno 1913 (nu Cyriel Buyssestraat), blz. 80.
- Dorpszicht : kerk en klooster te NEVELE, blz. 88.
- Grondplan van het kloosterdomein te NEVELE omstreeks 1914, blz. 90.
- Steentijdvondst te NEVELE : boor, blz. 129.
- Een fragment uit het NEVELS HANDSCHRIFT uit de 1ste helft van de XVIIe eeuw, kaftfoto bij nr. 1.
- Fragmenten uit het NEVELS HANDSCHRIFT uit de 1ste helft van de XVIIe eeuw : Jehan Ackerman overhandigt zijn handschrift ; wapens van Montmorency en Horn, wapens van Jehan Ackerman en van de familie Le Laboureur, blz. 6.
- Fragment uit het NEVELS HANDSCHRIFT uit de 1ste helft van de XVIIe eeuw : specimen van het schrifttype bourgondische bastardor, blz. 9.
- Detail van het praalgraf van bisschop Antoon TRIEST, kaftfoto bij nr. 3-4.
- Specimen van het handschrift van deken Michiel ZACHMOORTER met aanmerkingen van bisschop Triest (1654), blz. 164.

J. LUYSSAERT

VOOR U GELEZEN

L. NEYT, *De Staten van Goed van de heerlijkheid Merendree 1740 - 1768*, deel III, Tielt, 1982.

Net zoals deel I en II, die we reeds vroeger hebben besproken, begint ook dit derde deel met een uitvoerige klapper op de familienamen. Voor genealogen is dit weer eens een gemakkelijk toegankbare bron, waarin niet minder dan 450 bekende maar ook minder bekende namen opgesomd staan.

Zoals ik bij de bespreking van deel twee schreef, komt in deze *Staten van Goed* een dorpsgemeenschap uit de 18e eeuw weer tot leven.

Ik heb, zonder volledig te willen zijn of een grondig overzicht te willen geven, enkele aspecten van het dorpsleven uit de 18e eeuw in dit derde deel samengegaard.

Bij de openbare ambten vonden we als oud-burgemeester van Merendree in 1749 *Carel Vande Velde* (blz. 239), in 1761 (blz. 316) en in 1765 (blz. 329) vinden we *Pieter Herteleer* als burgemeester van Merendree. Schepenen van Merendree waren o.m. in 1741 *Jan van Laecke* (blz. 232), in 1742 *Gillis Van der Vennet* (blz. 246), in 1760 *Gillis Lambrecht audt schepenen*, nog in 1760 *Joannes Martens moderner schepenen*, in 1768 is *Pieter Maenhout schepenen in wette*. Ook voor Landegem (o.m. blz. 240, 307) en Hansbeke (o.m. blz. 283, 284, 296 en 318) zijn er vermeldingen van burgerlijke gezagsdragers.

Kerkelijk gezagsdrager was in Landegem a° 1754 *Gerulphus Bockstal*. We worden verder nog geïnformeerd over het kerkelijk leven in Nevele, waar *Livijne Cocquyt sal gaan in het clooster der penitenten tot Nevele* op 16.7.1746. In 1756 was Jacobus Van Coppenole *pastor* in Merendree (blz. 286).

Over enkele beroepen worden we ook ingelicht :

Daniël Vijncke was *Coster en gesworen prijser ende costumier* (tolheffer) *binnen Merendree* (a° 1749) (blz. 238), in 1765 was Daniel Vijncke nog altijd *coster en gesworen prijser* (blz. 328). In 1751 echter wordt Jan Francois Heynssens als *overl. Coster van Merendree geacteerd* (blz. 296).

In 1748 wordt Joannes Herteleer vermeld als *overleden ontfangen deser prochie* (Merendree) († 17.11.1747) (blz. 268).

In 1749 was Jan Baptiste Vermeire *mulder binnen Merendree* (blz. 240), maar het kon niet uitgemaakt worden op welke molen.

In 1756 huwde *Carel de Voghelaere ... schipper tot Merendree* (blz. 286) en in 1768 overleed *Jacobus de Mulder ... smit van stijle binnen de prochie van Meerendree* (blz. 341).

Hoewel er vrij veel herbergen in onze dorpen waren, worden we hierover slechts sporadisch ingelicht : (a° 1742) *huys herberghe Durme noortsyde van de Brugsche vaert* (blz. 258) ; *een herberghe aen Meerendre Brugge* (a° 1750) (blz. 275) en tenslotte in Hansbeke in 1752 de nu nog bestaande *herberge genaemt t'Paelken* (blz.301).

Ook over de molens krijgen we schaarse inlichtingen : a° 1741 *de meulen tot Wilde in Landeghem* (blz. 233) en in 1752 *den coorenwint meulen tot Poussel* (blz. 301). Af en toe wordt de toestand van de huizen kort beschreven, zoals in 1759 *slecht geplackt huysen op den traegel van de Brugsche Vaert* (blz. 289) ; nog in 1759 *een slecht huysen ... te Merendree Overbrouck* (blz. 290), *onlangs nieuw gebaut huysen* (te Merendree) (blz. 290), *een nieuw gebawdt steenen huys en schuere op den Ven* (blz. 340).

Zoals ook in de vorige Staten van Goed worden in dit derde deel vrij veel toponiemen vermeld.

We citeren die toponiemen die ons minder bekend voorkomen.

In Merendree zijn dat *Melderden Couter* (blz. 253), *hofstede Meerendre van audt ghenaemt den Venbosch* (blz. 257), *op Melder daer men 't naemt Bergen op Zoom* (blz. 290), *behuysde hofstede „Blauwen steen“* (blz. 295), inde *Biesstraete wijck Overpoucke* (blz. 321), *in Kerckackere jegens de plaetse van Meerendre* (blz. 327) *aen den Ven, op den Ven* (blz. 340), *Meldercouter* (blz. 340) ; in Landegem : *hofstedeken genaemt „de Schijthaege“* (blz. 267) *Landegem Pouillien driesch* (blz. 240, 289, 306), *ontrent Cappellendriesch* (blz. 282), *jegens den Heystendriesch* (blz. 298), te Landegem *Vier Hecken* (blz. 316), *te Landegem Wilde* (blz. 316), *teynde Eystendriesch* (blz. 319) *en jegens de Wilde dreve* (blz. 322) ; enkele plaatsnamen in Hansbeke zijn *hofstede „het Motien“* (blz. 261), *op Ro* (blz. 302), en *op Sande* (blz. 331), tenslotte vonden we een *behuysde hofstede te Nevel wijk Oossche* (blz. 317).

Volgens mij wel de boeiendste gegevens zijn die waarin iets verteld worden over het dagelijkse leven uit de 18e eeuw. We leren er niet alleen iets over ziekten zoals in 1745 *Marie Haerens ... doof wesende* (blz. 255) en in 1758 *Lievijne Vande Velde, crancksinnig* (blz. 287), *maar tevens over het sociale leven uit die tijd. Zo was het in 1755 blijkbaar niet gewoon dat iemand buiten zijn dorp stierf, want over Guillaume de Voghelaere lezen we woonachtigh geweest binnen de prochie van Merendree en buyten sijne woonijnghe overleden binnen de stede van Deynze.*

Een overlijden in het kraambed was in 1757 niet zo ongewoon : *„Lievijne Martens ... de welcke immediatelijk naer het baeren vande twee kinderen is gestorven, gelijck oock Pieter daegs naer de doodt vande gemelde syne moeder oock is overleden“.* (blz. 286).

Emigraties waren blijkbaar in die tijd iets bijzonders, zeker in de kleine

plattelandsdorpen : *Joannes Westyn* (° Merendree) die *over 8 jaeren ofte beth* (= meer) *uyt desen lande met een schip is vertrocken naer D'Indiën ende in cas hij noch int leven is nu audt saude wesen 30 jaer* (a° 1759) (blz. 314) en in 1767 *Lieven van Ootteghem* (° Merendree) *den welcken alsnu over beth dan 24 jaeren uyt desen lande is vertrocken* (blz. 340).

Ook van de veel voorkomende armoede vinden we enkele sporen zo werd bijv. *Martinus de Lagoene gewoont en gestorven te Hansbeke ... begraven vanden aermen disch van Hansbeke alsook twee à drie van syne kinderen* (a° 1752) (blz. 298) ; ook in Hansbeke legt de weduwe van Philippe Braet in 1752 *attestatie van haere aermoede* (blz. 299) ; tenslotte verklaarde J. Van Coppenole, pastoor van Merendree in 1753 dat *Pieter Ardeel soo arm is indervoegen dat hij van syne kinderen moet geholpen worden* (blz. 302). Ook op het platteland waren er mensen met een handelsgeest die hun geluk in de stad Gent gingen zoeken, zo *Emanuel Beyaert jonghman 23 j. ... woonende binnen Gendt ten huysen van Sr. Frans Lanckpap en met hem geassocieert inde coopmanschap van jueelen* (blz. 309).

Met deze uitvoerige uittreksels uit de Staten van Goed van Merendree, wilden we nog eens aantonen dat voor de lokale geschiedenis dergelijke publicaties vaak een bron van informatie zijn voor genealogen en heemkundigen.

Jan LUYSSAERT

VERSLAGEN

- *Zondag 19 december 1982, lezing met dia's door E. H. J. Van den Heuvel over : „Heiligen in kerk en huis“. Vijfenvijftig aanwezigen.*

Er zijn zo van die maanden in het jaar, waarin mensen ingetogen worden en zich in hogere sferen gaan bewegen. December is daarvoor een uitgelezen tijd. Ook het bestuur van de heemkundige kring leeft een beetje mee met die wisseling van de seizoenen en plande daarom deze lezing over heiligen. Een spreker vinden was deze keer vrij eenvoudig. Zonder aarzelen deden we een beroep op E. H. Jozef Van den Heuvel, geboren in Nevele maar getogen in Brugge.

E. H. J. Van den Heuvel is werkelijk een specialist in de heiligen. Dat bewees hij o.m. in 1976 naar aanleiding van 800 jaar St.-Janshospitaal in Brugge. Toen schreef hij niet alleen een merkwaardig artikel voor de catalogus bij de tentoonstelling, maar hij leidde ook bezoekers rond op die tentoonstelling. Tijdens zo'n rondleiding wees hij ons op dokter De Meyer uit Merendree en schreef over die beroemde maar vergeten Merendreenaar een artikel voor ons tijdschrift (1).

Tijdens de lezing werd het vlug duidelijk dat de spreker zijn publiek niet wilde overstelpen met boekenwijsheid. Tientallen keren weidde hij uit over zijn vele reizen, waarop hij kerken en musea bezocht, zowel in Oost- als in West-Europa, maar ook de vele heilige plaatsen en bedevaartsoorden.

De spreker kon helemaal niet akkoord gaan met wat in één van onze vorige tijdschriften werd geschreven over de figuur van Sinterklaas (2).

Om eerherstel te brengen aan Sinterklaas, maar vooral omwille van de boeiende uiteenzetting, hebben we de spreker gevraagd om de integrale tekst van zijn lezing in dit nummer te publiceren.

J. L.

- *Zondag 6 februari 1983, lezing door Dr. C. Vandenbroeke over „Sociale Geschiedenis van het Vlaamse Volk. 16e tot 19e eeuw“ en dertiende statutaire vergadering in Merendree. Negenenvijftig aanwezigen.*

-
- (1) J. VAN DEN HEUVEL, *Een grote zoon van Merendree : dokter Isaac De Meyer*, in *Het Land van Nevele*, jg. IX (1978), blz. 63-81.
(2) R. VAN DE ROSTYNE, *Een vrij zinnige kijk op de figuur van Sinterklaas*, in *Het Land van Nevele*, jg. XI (1980), blz. 34-37.

Binnen het bestuur wordt het stilaan een zekerheid dat Merendree volk trekt. Waaraan het ligt kan moeilijk worden uitgemaakt ; niet alléén het gezellige zaaltje haalt onze leden uit hun zondagse luiheid. Ongetwijfeld speelt de keuze van de onderwerpen een even belangrijke rol.

Tot algemene tevredenheid van de aanwezigen mochten we dit jaar Dr. C. Vandenbroeke voorstellen en inleiden.

Even duidelijk gestructureerd als zijn boek „*Sociale geschiedenis van het Vlaamse Volk*” was zijn lezing.

In een eerste deel had de spreker het over bevolkingsverloop en bevolkings-spreiding, de dichtheid en de samenstelling van de gezinnen, leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, huwelijk en gezin, sexualiteit en vruchtbaarheid. Vervolgens handelde hij over de bestaansmogelijkheden, prijzen en lonen, fiscale druk en inkomensderving. Hier stak de spreker een vermanende vinger op naar de huidige regeerders van dit land, die blijkbaar alleen maar de geschiedenis van de voorbije twintig jaar hebben gelezen en daar hun politieke conclusies uit trekken. Indien zij de geschiedenis van de voorbije eeuwen zouden lezen, dan zouden ze daaruit leren dat te hoge fiscale druk de bevolking niet aanzet om meer te werken, maar integendeel een volk ontmoedigt en in de armoede jaagt. Daar is het Vlaamse volk in het verleden al eens een schrijnend voorbeeld van geweest.

In het derde deel van zijn voordracht ging Dr. C. Vandenbroeke dieper in op de levensstandaard en arbeidsfrequentie, consumptiepatronen en vrije tijd ; geletterdheid van de plattelandsbevolking.

Ook hier legde hij weer de schakel naar het heden en de toekomst. In het verleden heeft Vlaanderen tijdens de industriële revolutie de mechanisatie overbodig gevonden, met het gevolg dat het andere landsgedeelte toen met de (nieuwe) welvaart ging lopen. Hopelijk zullen de Vlamingen nu niet de trein van de technologie missen.

Na de voordracht ontspoon zich een levendige discussie tussen de spreker en aandachtige aanwezigen.

Na een korte pauze, waarin nog werd nagekaart over de sociale geschiedenis van het Vlaamse Volk, riep voorzitter Jan Luyssaert de aanwezige leden samen voor de dertiende statutaire vergadering.

Eerst gaf de voorzitter een overzicht van de activiteiten tijdens het voorbije werkjaar (zie hierna).

Tijdens de bespreking van het financieel verslag wees penningmeester André Bollaert in de eerste plaats op de gezonde kastoestand, mede veroorzaakt door de inkomsten uit de verkoop van *Het „Lyskanaal”*, losse nummers en subsidies van gemeenten, provincie en staat. De inkomsten uit de verkoop van *Het „Lyskanaal”* zullen echter langzamerhand dalen omdat van dit werk maar een kleine honderd exemplaren meer voorhanden zijn.

Ook op de subsidies van de overheid zal in de toekomst minder kunnen gerekend worden. Dus zal voor dit jaar en ook de volgende jaren een waakzaam financieel beleid noodzakelijk zijn.

Volgens de statuten zijn de bestuursleden Lieven De Ruyck, Paul D'Hoker, Lucia Lavent en Guido Schaeck ontslagnemend. Ze stelden zich herverkiezbaar en werden met handgeklap in hun functie bevestigd.

Op voorstel van het bestuur werden twee nieuwe bestuursleden voorgedragen. De jongste is Dirk Heynssens uit Landegem.

Het wordt de hoogste tijd dat jongere krachten de heemkundige kring helpen leiden en besturen. Bovendien is een tweede bestuurslid voor Landegem zeker geen overbodige luxe. We hopen dat we in Dirk Heynssens inderdaad die persoon gevonden hebben die we zochten.

Sedert de fusie van de gemeenten dreigen die gemeenten uit ons werkgebied die nu tot Aalter of Deinze behoren iets van onze belangstelling te verliezen. Arnold Strobbe, afkomstig uit het Meetjesland, maar sinds enkele jaren inwoner van Lotenhulle, heeft beloofd dat Lotenhulle op heemkundig vlak weer de nodige aandacht zal krijgen. Niet alleen hierom, maar ook omwille van zijn ruime heemkundige belangstelling werd Arnold Strobbe als nieuw bestuurslid voorgedragen. Met handgeklap werden Dirk Heynssens en Arnold Strobbe in het bestuur opgenomen.

Er restte de voorzitter nu alleen nog de aangename taak om de leden uit te nodigen aan tafel te gaan zitten. Uit de keuken steeg de heerlijke geur van versgebakken bloedworsten die met culinaire kundigheid door ons medelid A. Van de Sompel werden gedraaid en gekeerd tot ze *à point* waren. We danken A. Van de Sompel, maar ook de leden, bestuursleden en hun echtgenotes die achter de toog, in de keuken of boven de afwasbak voor het welslagen van deze dertiende statutaire vergadering hebben gezorgd.

J. L.

ACTIVITEITENVERSLAG 1982

1. *Zondag 7 februari 1982* : lezing door J. Luysaert over „Ons Licht“. Tijdens en na de lezing werden allerlei lampen tentoongesteld in het klein zaaltje achter de pastorie van Merendree.
2. *Zondag 7 februari 1982* : twaalfde statutaire vergadering in Merendree.
3. *Zondag 7 maart 1982* : lezing door Prof. Dr. W. Prevenier over „Huwelijk en sociale mobiliteit in de 15e eeuw“ in de gemeentenzaal van Vosselare.

4. *Zondag 18 april 1982* : diavoorstelling over het dagelijks leven in Meigem : „Zo leeft Meigem 1981“, in de zaal „Reigersnest“ te Meigem. Daarna bezoek aan pottenbakker Paul Van Gompel.
5. *Zaterdag 8 en zondag 9 mei 1982* : informatiestand van de Heemkundige Kring op de Info-beurs ingericht door de Kultuurraad-Nevele in de gemeentenzaal van Landegem.
6. *Maandag 10 mei 1982* : lezing door de heer J. Van de Castele over „Nevele 1914-1918 : elektriciteit en spionage“ in de voordrachtzaal van de bibliotheek te Nevele.
7. *Zondag 30 mei tot zondag 6 juni 1982* : tentoonstelling met catalogus over „Cyriel Buysse“ in het museum Rietgaverstede te Nevele, n.a.v. de vijftigste verjaardag van het overlijden van de Nevelse schrijver.
8. *Vrijdag 4 juni 1982* : filmvoorstelling van korte filmen gedraaid naar werken van Cyriel Buysse (o.m. „De Wraak van Permentier“) in de voordrachtzaal van de bibliotheek te Nevele.
9. *Woensdag 30 juni 1982* : vijfde uitreiking van de „Julius Nieuwlandprijs“ aan die leerlingen van de Hansbeekse scholen die in het zesde leerjaar de beste cijfers behaalden voor het vak werkelijkheidsonderricht. Deze prijs werd dit jaar toegekend aan Edwin Van der Vennet, Sonja Hautekier, Hilde Union en Veronique Van Oost.
10. *Zondag 22 augustus 1982* : officiële opening van een opendeurdag in het „Documentatiecentrum“ van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ in het ex-gemeentehuis van Merendree, Veldestraat 49, te Merendree.
11. *Zondag 22 augustus 1982* : tentoonstelling „Oud-Merendree in prentkaarten en foto's“ in het ex-gemeentehuis van Merendree.
12. *Zondag 3 oktober 1982* : lezing met dia's door Dr. L. Goeminne over „Windmolens“ in de school van Poesele.
13. *Zondag 24 oktober 1982* : lezing door Prof. Dr. A. Deprez over „De liefdesbrieven van Rosa Rooses aan Cyriel Buysse“ in de voordrachtzaal van de bibliotheek te Nevele.

14. *Zaterdag 19 november 1982* : bijwonen van de toneelvoorstelling „Driekoningenavond” van Cyriel Buysse, opgevoerd door de toneelgroep „Hic et Nunc” uit Nevele. Inleiding door J. Luysaert.
15. *Zondag 19 december 1982* : lezing met dia's door E. H. Jozef Van den Heuvel over „Heiligen in kerk en huis” in de gemeentesaal van Vosselare.

Andere prestaties :

1. *Tijdschrift* : in 1982 verschenen vier nummers met in het totaal 314 bladzijden, in een oplage van 400 exemplaren.
2. *Contactblad* : de leden ontvingen zes keer een „Contactblad” met uitnodigingen tot de activiteiten en met algemene heemkundige informatie.
3. *Bibliotheek* : 39 nieuwe boeken werden in 1982 aangekocht of verworven.

INHOUD

	Blz.
J. VAN DEN HEUVEL, Heiligenverering in het Land van Nevele . . .	3
A. JANSSENS, Een in memoriam Eerwaarde Pater Albert Speekaert	39
A. JANSSENS, De kapel van Onze-Lieve-Vrouw in de Oostbroek (Nevele)	45
A. BAUWENS, Meigem in het werk van Cyriel Buysse	61
J. LUYSSAERT, „Het Land van Nevele” 1982, jaargang XIII. Inhoudsanalyse	69
Voor U gelezen	71
Verslagen	75

Algemeen voorzitter, voorzitter redactieraad :

J. LUYSSAERT

voorzitter van de 3e afdeling

Veldestraat 26

9841 Nevele-Merendree

Ondervoorzitter :

J. VAN DE CASTEELE, St.-Amandsberg

Secretaris :

P. D'HOKER

Biebuyckstraat 2

9850 Nevele

Penningmeester :

A. BOLLAERT

Beentjesstraat 24

9850 Nevele-Poesele

Bestuursleden :

A. BAUWENS, Meigem

voorzitter van de 5e afdeling

A. BOLLAERT, Poesele

I. BUYSSE, Poeke

voorzitter van de 4e afdeling

Y. DE VOS, Deinze

L. DE RUYCK, Hansbeke

P. D'HOKER, Nevele

D. D'HOOGHE, Nevele

voorzitter van de 1e afdeling

D. HEYNSENS, Landegem

A. JANSSENS, Nevele

L. LAVENT, Vosselare

R. LEENKNECHT, Hansbeke

voorzitter van de 2e afdeling

M. MICHIELS, Vosselare

G. SCHAECK, Landegem

A. STROBBE, Lotenhulle

